

SAMMY SMOOHA'NIN ETNİK DEMOKRASİ MODELİ ÜZERİNE

Diren ÇAKMAK*

Öz

Çalışmada, Sammy Smooha'nın etnik demokrasi modeli incelenmektedir. Modelin varsayımları ele alınmakta, Smooha'nın gözünden ve onun demokratik ve otoriter rejimler sınıflandırmasına bağlı kalınarak modelin demokrasi ve otoriter rejim modellerinden farkına yer verilmekte, modele yönelik eleştiriler, Smooha'nın eleştirilere cevapları değerlendirilmekte ve modelin otoriter rejim önerisi olup olmadığı tespit edilmektedir. Çalışmanın önemi, Türkiye'deki siyaset bilimi literatüründe etnik demokrasi modeli üzerine yapılan ilk akademik araştırma olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Etnik Demokrasi, Yurttaşlık, Herrenvolk Demokrasi, Etnokrasi, Denetim Rejimi.

About Sammy Smooha's the Model of Ethnic Democracy

Abstract

In the study, Sammy Smooha's model of ethnic democracy is analyzed. The assumptions of the model are examined, the differences of the model from the models of democracy and authoritarian regimes are specified from the point of view of Smooha and based on Smooha's classification among democratic and authoritarian regimes, the critiques toward the model and the responses of Smooha to the critiques are evaluated and whether the model is a proposal of an authoritarian regime is identified. The significance of the study is that it is the first academic research on the model of the ethnic democracy in the political science literature in Turkey.

Keywords: Ethnic Democracy, Citizenship, Herrenvolk Democracy, Ethnocracy, Control Regime.

* Yrd. Doç. Dr., Hitit Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü (direncakmak@hitit.edu.tr).

I. GİRİŞ

Sammy Smootha '*etnik demokrasi*' kavramını ilk olarak 1990'da kullanmıştır (Smootha,1990). Aslında kavram 1975'de Linz tarafından ilk olarak kullanılmış ancak Smootha bunu fark etmemiş, uzun süre ilk olarak kavramın kendisi tarafından kullanıldığını iddia etmiş ve 2001'de European Center for Minority Issues (ECMI) için hazırladığı çalışma notunda, bu ayrıntıdan uzun süre habersiz olduğunu itiraf etmiştir. Smootha açıklamasında; Linz'in, etnik demokrasi kavramını, 1975'de, egemen etnik grup dışındaki etnik grupların demokratik süreçten dışlandıkları rejimler için ve sonra Linz'in Stepan ile birlikte 1996'da, etnik demokrasiyi Herrenvolk demokrasi ile eşanlamli kullandığının, kendi kullanımının ise bundan uzak olduğunun altını çizerek, modelin kavramsallaştırmasının ilk defa kendisi tarafından yapıldığını savunmuştur (Smootha, 2001: 24). Her ne kadar Smootha modelinin kavramsallaştırmasında olgunlaşma aşamasına 1999'da geldiğini söylemekteyse de, modelin ECMI için Smootha'nın hazırladığı çalışma notunda (2001) olgunlaştığını söylemek doğru olur. Modelin olgunlaştırılmasına, başta İsrail olmak üzere, Estonya, Letonya, Slovakya, Kuzey İrlanda (1921-1972), Polonya (1918-1935) ve Malezya üzerine yapılan uygulama çalışmalarının katkısının yadsınamaz olduğuna da dikkat çekmek gerekir. Modelin olgunlaşmasından sonra, Makedonya (Holliday, 2005), Gürcistan (Sabanadze, 2005), Sırbistan (Bieber, 2005), Kosova (Curis, 2005), Bosna-Hersek (Perry, 2005) üzerine yapılan uygulama çalışmalarının ise, modelin işlevselliği tartışmalarını alevlendirdiği söylenebilir.

Smootha (1997b), etnik demokrasi modelinin tipik örneğinin İsrail olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda, Smootha'nın, 1990 öncesinde, diğer bir deyişle, modelin kavramsallaştırmasını yapmaya başlamasından önce, İsrail'in, 1948-1966 yıllarında denetim rejimi (1966'da İsrail'de askeri rejime son verilmiştir), 1966-1976 yıllarında (1976'da İsrail'deki Araplar toprak için ayaklanmışlardır) Herrenvolk demokrasi özelliği taşıdığı görüşünde olduğunu; 1987'den sonra (1987'de Filistin bölgesindeki Araplar Birinci İntifada hareketini başlatmışlardır) İsrail için ne denetim rejimi ne de Herrenvolk demokrasi nitelendirmesinin yapılabileceği fikrini savunduğunu hatırlatmak gerekir. Şu halde, Birinci İntifada'nın (1987-1993) başlamasından üç yıl sonra Smootha'nın modelini kavramsallaştırmaya yönelmiş olması, modelin olgunlaşmasının İkinci İntifada'nın (2000-2005) başlamasına denk düşmesi tesadüf değildir. Smootha'nın, fiili durumdan ideal-tip çıkarttığı açıktır. Weber'in ideal-tip oluşturma yaklaşımından etkilenmiş olan Smootha, İsrail'in Batı siyaset bilimi literatüründe liberal demokrasi kategorisinde sayıldığını ama bunu yanlış bulduğunu belirtmekte (Smootha, 2001: 49), Batı dışı ülkelerdeki toplum bilimcilerin, Batı hegemonyasının etkisinde kalarak, toplumlarının özgünlüğünü ihmal etmelerine karşı çıkmaktadır (Smootha, 2009: 72). İsraili toplum bilimcileri, üç kategoriye ayırmakta, kendini ise ikinci kategoride saymaktadır.

Smootha'ya göre; birinci kategoridekiler, İsrail'in sömürgeci bir devlet olmadığını, Filistinlilerin Gazze ve Batı Şeria bölgesinde tutulmaları ve İsrail'deki

Arapların Filistin'e sürülmeleri gerektiğini, İsrail'in ideolojisinin Siyonizm ve İsrail'de liberal demokratik bir rejim olduğunu savunurlar. Smootha, birinci kategoridekileri ana akım olarak nitelendirmektedir. İkinci kategoridekiler, eleştirel yaklaşıma sahip olanlardır. İsrail'e atfedilen sömürgecilik nitelendirmesini dikkate alırlar ama İsrail'in sistematik sömürgecilik yaptığı iddiasını reddederler; sömürgecilik unsurlarının bulunması ile sömürgeci devlet olunması arasındaki farkı vurgularlar. İsrail'deki azınlıklara ve özellikle de en büyük etnik azınlık grubu oluşturmaları nedeniyle Araplara tanınan hakların genişletilmesini isterler. İsrail'de liberal demokrasi olduğunu kabul etmezler. Ancak İsrail'in otoriter bir rejim sayılmayacağını, İsrail'de ikinci sınıf bir demokrasi olduğunu öne sürerler. Üçüncü kategoride yer alanlarsa, Smootha'ya göre radikallerdir. Radikallere göre; İsrail'de demokrasi yoktur. İsrail, Filistinlilere eziyet eden sömürgeci bir devlettir. Sürekli topraklarını genişletmeyi isteyen İsrail, Filistinliler ile Yahudiler, kadınlar ile erkekler arasında eşitliği sağlayamamaktadır. Tüm Siyonizm biçimlerini ırkçılık olarak nitelendirmektedirler. Irkçılığın devlet ideolojisi olarak kabulünün demokrasi ile bağdaşmayacağı kabulünden hareketle, İsrail'de demokrasi olmadığını savunurlar (Smootha, 2009: 88-89). Smootha, radikallerin görüşlerini tasvip etmez. Ancak burada ilginç olan husus, Smootha'nın, birinci kategoridekiler tarafından İsrail'in çıkarları aleyhinde davranan bir radikal, üçüncü kategoridekiler tarafından ırkçı-milliyetçi Siyonist sayılmasıdır. Smootha ise, hem birincileri hem üçüncüleri aşırı uçlar olarak görür. Smootha'nın doktorasını aldığı 1973'ten itibaren çalışmaları incelendiğinde, onun, hiçbir sapma göstermeksizin ikinci kategoride yer aldığını söylemek doğru olur. Onun bu duruşu, modelinin varsayımlarında da kendini göstermektedir.

Smootha, uluslararası bilimsel işbölümünde, Batı dışı toplumlarda, kuram üretmek yerine, Batı'da üretilen kuramların doğruluğunu sınamaya dönük çalışmalar yapılmasına itiraz etmekte, modelini kuramsallaştırmasının gerekçesini, bu itirazının delili olarak sunmaktadır. Yeni bir model önerme girişimini; Hollanda'da ortaklıkçı demokrasi olduğunu düşünmeye başlaması bakımından Lijphart'ın (1977) ve İsrail'deki rejimi sınıflandırmak için denetim rejimi kavramsallaştırması yapmak bakımından Lustick'in (1979, 1980) kaygısıyla paralel bir kaygıya dayalı girişim saymaktadır (Smootha, 2001: 19).

21. yüzyılda demokrasinin bir dünya değeri haline geldiğini söylemek doğru olur (McFaul, 2004). Bu nedenle, her ülke kendi siyasal rejimini demokrasi ile ilişkilendirme yolunu tutmaktadır. Öyle ki, bir ülkedeki demokrasi kalitesi, o ülkenin başka ülkelerle iktisadi ilişkilerinde dahi belirleyici olmaktadır. Ayrıca demokrasi, özellikle etnik ve dinsel nüfus çeşitliliğinin mevcut olduğu bölgelerdeki ülkelerde uyuşmazlıkların çözümünde temel bir araç olarak görülmektedir (Kinsella&Rousseau, 2009). Nitekim eski komünist ülkelerin demokratikleşme sürecine girmelerinin, yeni demokrasi modellerinin kurulmasına ve demokrasinin bir dünya değeri olarak kabulünün meşruiyetine katkısının büyük olduğunu söylemek doğru olur. Öyle ki, Przeworski, demokrasiyi kasabadaki tek oyun olarak nitelemektedir (Przeworski, 1991). McFaul (2002), Huntington'ın (1993)

demokrasi dalgası kuramını ileriye taşıyarak, SSCB'nin dağılmasından sonra, dünyanın dördüncü demokrasi dalgasını tecrübe etmeye başladığını savunmaktadır. Von Beyme (1996) ve Puhle (2005) de, 1989'dan sonraki dalgayı, dördüncü demokrasi dalgası olarak saymaktadır.

İlginç olan, dördüncü demokrasi dalgasında liberal demokrasinin alternatifsiz olduğu iddiasının (Fukuyama, 1992) yanlışlığını kuvvetlendirecek bir sürecin tecrübe edilmesidir. Bu bağlamda, Collier ve Levitsky'nin "*Sıfatlarla Demokrasi*" araştırması akla getirilebilir. Collier ve Levitsky, 550'nin üzerinde kusurlu demokrasi modeli tespit ettiklerini belirtmektedir (Collier & Levitsky, 1997). Kusurlu demokrasi modellerinden bazıları şunlardır: *Oligarşik demokrasi, asya tarzı demokrasi, seçimli demokrasi, askeri demokrasi, vesayetçi demokrasi, seçkin demokrasi, muhafazakar demokrasi, dışlayıcı demokrasi*. Kuşkusuz ki, demokrasinin önüne sıfatlar eklemenin, demokratik ve otoriter rejimler arasındaki sınırı muğlaklaştırdığı iddiasında bulunmak isabetlidir. Öte yandan, içinde bulunulan küreselleşme veya başka bir deyişle dördüncü demokrasi dalgası sürecinin, birden fazla zamanlı bir süreç olduğu kabul edilirse, demokrasilerin otoriter rejimler ya da otoriter rejimlerin demokrasi kılıfına girmesine şaşırılmamalıdır. Şu halde, başlangıç olarak, Smooha'nın da etnik demokrasi modelinin kusurlu demokrasi modelleri içinde yerini alabilecek bir model olduğunu iddia etmek mümkündür. Bununla beraber, etnik demokrasi modelinin, otoriter rejimler ve tam demokrasi arasındaki gri alanda konumlandığı iddiasıyla başlangıç yapmak, diğer bir deyişle, etnik demokrasi modelini otoriter rejim dışında saymak bir önyargı olabilir. Şu halde, bunun doğrulanabilir bir iddia olup olmadığını açıklığa kavuşturmak, bir demokrasi kuramını esas almayı ve bu kuram üzerinden etnik demokrasiyi incelemeyi zorunlu kılmaktadır.

Ancak bu kez başka bir sorunla karşı karşıya kalınacaktır: Hangi demokrasi kuramı esas alınacaktır? Batı demokrasileri dikkate alındığında, esas alınabilecek kuramın liberal demokrasi veya cumhuriyetçi demokrasi kuramlarından birisi olduğu düşünülebilir. Fakat liberal demokrasi veya cumhuriyetçi demokrasi kuramları da içlerinde birden fazla damar taşıdıklarından soru bu kez şu olacaktır: Liberal demokrasi kuramının hangi damarı veya cumhuriyetçi demokrasi kuramının hangi damarı esas alınacaktır? Daha ötesi, ortaklıkçı demokrasi veya çok kültürlü demokrasi modelleri neden esas alınmasın? Ayrıca, çok kültürlü demokrasiyi, liberal demokrasi altında sayanların (Kymlicka, 1995) veya ortaklıkçı demokrasi altında sayanların (Yonah, 2000) olduğu akla geldiğinde, bu çalışmayla amaç etnik demokrasi modelini incelemek olduğundan, ortaklıkçı veya çok kültürlü demokrasi modellerinin bağımsız birer model olduğuna dair dolaylı bir meşrulaştırma girişimi acaba bilimsel olarak etik midir? Tüm bu soruların dışına çıkmaya imkan verecek bir analitik araca ihtiyaç duyulduğu açıktır. Şu halde, demokrasinin biçimsel asgari tanımını esas almak isabetli bir tercih olarak gözükmemektedir.

Her ne kadar, etnik demokrasi modelinin incelenmesinde, Dahl (1971), O'Donnel & Schmitter (1986), Diamond, Linz & Lipset (1989), Di Palma (1990)

gibi isimlerin teorisyonu sayıldığı “demokrasinin biçimsel asgari tanımını” esas almak isabetli bir seçim olarak gözükmekteyse de; Vanhanen (1990), Fukuyama (1993) gibi isimlerin teorisyonu sayıldığı “demokrasinin seçimsel tanımı” esas alınabilir. Ayrıca, Karl&Schmitter (1991), Huntington (1989), Loveman(1994) gibi teorisyonerlerle adı anılan “demokrasinin genişletilmiş biçimsel asgari tanımını” da esas almak olasıdır. O halde, bu çalışmada, biçimsel asgari tanımın esas alınacak olmasının sebebini belirtmek gerekir. Smoooha, modeli kurarken, Dahl'a göndermede bulunarak, Dahl'ın biçimsel asgari demokrasi tanımını esas aldığını belirtmiştir. Dolayısıyla, bu çalışmada, Dahl'ın (1971), demokrasinin bir ideal olduğu, hiçbir devletin bu ideale ulaşamadığı ve Sartori'nin (1987) gerçek demokrasi ile ideal demokrasinin aynı olmadığı kabulü benimsenerek, etnik demokrasi modeli incelenecektir. Öte yandan, bugün dördüncü demokrasi dalgası içinde bulunulduğu düşünülüdüğünde, otoriter rejimler ve tam demokratik rejimler arasındaki ayrımın tespitinden öteye geçmenin, otoriter rejimler ve tam demokratik rejimler arasındaki gri alana bakmanın ve gri alandaki sınıflandırmaları mercek altına almanın önemi inkar edilecek değilde de bu çalışma, Smoooha'nın etnik demokrasi modelinin otoriter bir rejim önerisi mi yoksa tam demokrasi mi olduğunu tespit etmekle sınırlı olacaktır.

Smoooha'nın modelini esas alan ampirik çalışmaların değerlendirmesinin dışarıda bırakılacağı bu çalışmada, *eksikli demokrasi, arızalı demokrasi, kusurlu demokrasi* kavramları eşanlımlı olarak kullanılacak, üçünün de tam demokrasi dışında kalan ancak otoriter rejimler içinde sayılmayacak modelleri nitelendirdiği kabul edilerek çözümleme yapılacaktır. Ayrıca altını çizmek gerekir ki, etnik demokrasi modelinin varsayımları açıklanırken, mecburiyet arz etmesi halinde, sınırlı olmak üzere modeli esas alan ampirik çalışmalara temas edilebilecektir. Çalışmada, milliyetçilik ve ulusçuluk bir diğeri yerine kullanılabilir. Çalışmada, Smoooha'nın demokrasi ve otoriter rejim sınıflandırmaları, etnik demokrasi dışındaki rejimlere ilişkin isimlendirmeleri ve tanımları tartışmaya açılmayacak, olduğu gibi kabul edilecek ve modele tutulacak ışığın başka tartışmalarla gölgelenmesi engellenmiş olacaktır.

Çalışma üç bölümden oluşacaktır. Çalışmanın birinci bölümünde, Sammy Smoooha'nın etnik demokrasi modelinin varsayımları ele alınacak, ikinci bölümünde Smoooha'nın gözünden ve onun demokrasi ve otoriter rejimler sınıflandırmasına bağlı kalınarak modelin demokrasi ve otoriter rejim modellerinden farkına yer verilecek, üçüncü bölümde modele yönelik eleştiriler, Smoooha'nın eleştirilere verdiği cevaplar değerlendirilecek ve modelin otoriter rejim sayılıp sayılmayacağı tespit edilecektir.

II. MODELİN VARSAYIMLARI

Smoooha, etnik demokrasiyi, bir etnik grubun devletin kurucusu ve hakimi olduğu, eksikli bir demokrasi modeli olarak saymaktadır (Smoooha, 2005a: 22). Etnik demokrasi, birbiriyle çelişik iki ilkenin kavramsallaştırılmasına dayanmaktadır.

Smooha'ya göre, hakim etnik grubun ve azınlığın medeni ve siyasi haklara sahip olduğu, ancak hakların kullanımında hakim etnik grubun tekelinin bulunduğu rejimin etnik demokrasi olarak sınıflandırılması mümkündür (Smooha & Hanf, 2002: 31). Smooha, etnik ilkenin etnik eşitsizlik, etnik tercih ve etnik yönetime; öte yandan, demokratik ilkenin hakim veya azınlık olan etnik grup mensubu yurttaşların tümüne haklar tanınmasına göndermede bulunduğunu belirtmektedir (Smooha, 2005a: 22). Etnik demokraside, devletin sahibinin yurttaşlar değil, hakim etnik grup olduğunun altını çizmektedir (Smooha, 2005a: 26). Öyle ki, modelde, azınlık grubun nüfusunun artması ve azınlığın, hakim grubun üyelerinin aleyhine zenginleşmesi, devlet tarafından etnik-ulusun varlığına tehdit olarak algılanabilmektedir (Smooha, 2005a: 28).

Azınlıktaki etnik grubun sadakatinin daimi olarak hakim etnik grup tarafından sorgulandığı etnik demokrasi modeli için, demokrasi dışı bir model denilemeyeceğini savunan Smooha'ya göre, etnik demokrasi modeli tam demokrasi modeli değildir (Smooha, 2005a: 33). Etnik olan ile demokratik olanın bir arada varlığının rejimin demokratikleşmesinin itici gücü olduğunu iddia eden Smooha, modelinin, demokrasinin biçimsel asgari şartlarını karşıladığını öne sürmektedir. Öyle ki, tam demokrasi dışında kalan modelleri otoriter rejim modelleri saymanın yanlış olacağı görüşünde olan Smooha, etnik-ulus ile yurttaş-ulus ayrımı yapmakta, yurttaş-ulus içinde çok sayıda etnik grubun olabileceğini ve hiç birinin bir diğeri üzerinde hakimiyet talebi olamayacağını belirtmekte (Smooha, 2005a: 23) ancak etnik-ulusun etnik milliyetçilikten beslendiğini, etnik milliyetçiliğe dayanan etnik demokrasi rejiminde, münhasıran bir etnik-ulusun hakimiyetinin söz konusu olduğunu söylemektedir (Smooha, 2005a: 25).

Mutlak, bölünmez ve ayrıcalıklı haklara sahip hakim etnik-ulus mensubu olanlar ile bunun dışında kalanlar arasında eşitsizliğin mevcudiyetinin etnik demokrasi modelini otoriter rejim kılmayacağını savunan Smooha'ya göre; etnik demokrasi modelinde, devlet, hakim etnik gruba üyelik ile yurttaşlık arasında ayırım yapmaktadır. Hakim etnik gruba üye olan yurttaşlar birinci sınıf yurttaş sayılırken, azınlıktaki gruba üye olanlar, yurttaş olsalar da, ikinci sınıf yurttaşlar olarak sayılmaktadırlar (Smooha, 2005a: 25). Azınlıktaki etnik grup üyeleri üzerinde asimilasyon politikalarının uygulanmadığı etnik demokrasi modelinde, korunan hakim etnik-ulustur. Smooha, çoğunlukta ve hakim olan çekirdek grubun, ülkenin toprakları üzerinde münhasır hakkı olmasının, öte yandan azınlıktaki etnik grubun üyelerinin yurttaşlık hakkını kazanmış olsalar da, hakim çekirdek grubun diasporasının üyelerinden daha az değerli sayılmalarının etnik demokrasi modelinin belirgin özelliği olduğu görüşündedir. Modelde, hakim çekirdek grup, kendi kaderini belirleme hakkına sahip ve devleti kuran olarak tüm etnik azınlık gruplar nezdinde mutlak bir üstünlüğe sahiptir (Smooha, 2005a: 32). Dolayısıyla, modelde, toprakların sahipliği hakkı ile topraklarda yaşayanların hakkı arasında bir ayırma gidildiği söylenebilir.

Etnik demokrasi rejiminde; devletin resmi dili, din, kültür, bayrak, arma, pulların üzerindeki resim ve figürler, takvim, coğrafi yer isimleri, kahramanlar, özel

günler, mevzuat ve tüm politikalar, hakim çekirdek grubun isteklerine göre belirlenir (Smooha, 2005a: 26). Göç politikası, mülkiyet hakkına ilişkin yasal düzenlemeler, azınlıkların aleyhine olabilir (Smooha, 1993: 326). Toplumda etnik aidiyete göre tabakalaşma vardır. Azınlıktaki etnik grubun üyelerinin ortak iyiye katkı sunmayacakları varsayılır. İyi yurttaş olmak, hakim etnik grubun üyesi olmakla aynı anlamı taşır. Çünkü ortak iyiye katkı sunmak, hakim çekirdek grubun çıkarlarının sıkı takipçisi olmakla özdeşleştirilir. İyi yurttaş olmak bir ayrıcalık sayıldığından, bu ayrıcalık hakim etnik grubun üyelerine tanınır (Smooha, 2001: 55). Bir başka ifadeyle, devlet yansız değildir. Devlet, etnik-ulusun tüm olası tehditlere karşı korunmasını asli görev sayar. Hem etnik-ulusun üyelerinden hem de azınlıklardan devlet için fedakarlıkta bulunmaları istenir ve bireysel çıkarların önüne etnik-ulusun çıkarı konulur.

Smooha, etnik demokrasi modelinde, bazı haklar tam olarak tanınmasa da, etnik-ulus dışında kabul edilen azınlık grubu üyelerine; insan onuru, can güvenliği gibi insan haklarının; barınma, sağlık hizmeti, eğitim ve iş olanakları gibi toplumsal hakların; toplantı yapma, basın özgürlüğü gibi medeni hakların; seçme ve seçilme, parti kurma gibi siyasi hakların tanındığını belirtmekte ve azınlıktaki etnik grubun kendi dillerini kullanma, kendi okullarını açma, kendi dinsel kurumlarını inşa etme, kendi sivil toplum örgütlerini kurma gibi hakları olması bakımından, etnik demokrasi rejimini yarı demokrasi rejimi saymaya imkan olmadığını iddia etmektedir (Smooha, 2005a: 27). Azınlık grubuna tanınan bazı hakların kullanımında, ülkenin güvenliği gerekçesiyle kısıtlamaya gidilmesinin olasılık arz ettiği etnik demokrasi rejiminde, azınlık okulu müfredatında devlet tarafından denetim yapılması olağan görülür. Denetimlerin varlığının, rejimi anti-demokratik saymak için yeter bir gerekçe olmadığı görüşündeki Smooha'ya göre; politik hakların tanınması bakımından etnik demokrasi rejiminin sahte bir demokrasi olarak nitelendirilmesi yanlıştır (Smooha, 2005a: 33).

Smooha, etnik demokrasiyi tercih eden etnik-ulusun, bu seçiminde belirleyici olanın, tarihsel süreçte, işgallere, sürgünlere, aşağılanmalara maruz kalması olduğu görüşündedir. Smooha'ya göre, eğer bir toplumda bir etnik grubun hakimiyeti demokrasiyle tanışma sürecinden önce vuku bulmuş veya etnik-ulusun oluşumu devletten önce gerçekleşmiş veya etnik-ulusun varlığını devam ettirmesi devleti kurduğu coğrafyada düşmanlıklar yaratmış ve azınlık grup üyelerinin de etnik-ulusun varlığına kast edecek düşmanlarla işbirliği yapması tarihi olaylarla sabit veya etnik-ulus tarafından algı bu yönde oluşmuş ise, etnik-ulusun pragmatik veya ideolojik gerekçelerle, etnik demokrasi rejimini benimsemesi olasıdır (Smooha, 2005a:30). Smooha'nın bu görüşlerinden hareketle, Brubaker'in (1992) Fransa ve Almanya üzerinden yaptığı iki milliyetçilik tanımından etkilendiği çıkarımını yapmak doğru olur. Hatırlatmak gerekirse; Brubaker, iki tür milliyetçilik olduğunu; birincisinde ulusun ulus-devletin kuruluşu sonrasında, ikincisinde ulusun ulus-devletin kuruluşu öncesinde oluştuğunu, birincisinin örneğinin Fransa ve ikincisinin örneğinin Almanya olduğunu belirtmektedir. Birincisinde yurttaş ulusçuluğunun, ikincisinde etnik ulusçuluğun görüldüğüne işaret eden Brubaker;

ulusçuluğun, Fransa'da siyasi ancak Almanya'da etnik-kültürel olmasını, iki farklı uluslaşma sürecine bağlamaktadır (Brubaker, 1992: 23). Şu halde, Smooha'nın modeli kurarken, Almanya örneğini dikkate aldığı açıktır.

Smooha, etnik demokrasi rejiminin istikrarı için dokuz koşul saymaktadır.

Birincisi, hakim etnik grubun nüfusunun toplam ülke nüfusunun en az %80'i ve üzerinde olması, birleşmiş ve kaynaşmış bir çoğunluğu oluşturması gerekir. Öyle ki, ülkenin geleceğine dair alınacak kararlarda, çekirdek etnik grup dışındaki üyelerin siyasi desteğine ihtiyaç duyulmamalıdır. *İkincisi*, azınlık grubun nüfusunun toplam ülke nüfusunun %10'unu teşkil etmesi halinde rejimde istikrar olası iken, bu oran %20'ye çıkar ise istikrarsızlık olasılığı kuvvetle muhtemeldir. Bununla beraber, bilinçli ve iyi örgütlenmiş azınlık grubu, eğer toplam nüfusun %10'unu oluşturmaktaysa da, etnik demokrasi rejimi için istikrarsızlığın oluşması mümkündür. *Üçüncüsü*, hakim etnik grubun demokrasiden yana tercihi olması gerekir. Bu, kimi hallerde, uluslararası toplumun baskısıyla da gerçekleşebilir. *Dördüncüsü*, hakim etnik çekirdek grubun, bulunulan coğrafyada yerlilik iddiasının tarihsel gerçeklikle örtüşmesi gerekir. Etnik çekirdek grubun diasporası, grubun erken yerleşimciliği iddiasını meşrulaştırmaya destek vermelidir.

Beşincisi, azınlıktaki etnik grubun üyeleri kendilerini göçmen saymaktaysalar, hakim çekirdek grubun toprakları vatanlaştırması kolay olur ve etnik demokrasi rejiminin istikrarı şiddete başvurmaksızın temin edilir. *Altıncısı*, hakim etnik grup dışındaki etnik grup sayısı birden fazla ise, hakim çekirdek grup farklı etnik gruplar arasında denge politikası izleyebilir. Öyle ki, hakim çoğunluk dışında, hiçbir etnik azınlık grubu tek başına veya birlikte, büyük bir güç oluşturamayacağından, rejimin istikrarı güvence altında olur. *Yedincisi*, hakim çekirdek grubun güçlü bir diasporası olması rejimi istikrarlı kılar. Öyle ki, hakim çekirdek grup, diaspora üyesini, azınlıktaki etnik grubun üyesinden daha güvenilir bulur ve diaspora üyeleri ile işbirliği etnik demokrasi rejiminin sürdürülebilirliğine katkı sağlar. *Sekizincisi*, azınlıktaki etnik grubun dış vatanının veya diasporasının, azınlıktaki grubun üyelerini korumak adına, hakim çekirdek grubun kararlarına müdahalede bulunması rejimi istikrarsız yapar. *Dokuzuncusu*, etnik demokrasi rejimi, uluslararası toplumun nezdinde kabul görmekteyse, rejimin istikrarı kolaylıkla bozulmaz. Smooha'ya göre dokuz koşulun her birinin gerektirdiği önlemler alınırsa, etnik demokrasi rejimi istikrarsızlık yaratmaz. Smooha, bu önlemlerin bir bütün olduğunu ve her birinin tek başına yeterli olmadığını belirtir (Smooha, 2005a: 59-60).

Burada, Smooha'nın olması gerekene fazlasıyla vurgu yaptığı söylenebilir. Bu bakımdan, bilimsellik kıstasını fazlasıyla zorladığı öne sürülebilir. Ancak Smooha'nın bilimsel bilgi üretiminde, normatiflik ögesini ihmal eden araştırmacıları eleştirdiği göz önünde bulundurulduğunda, kendi duruşuyla çelişki oluşturduğunu söylemek olanaksızdır. Örneğin Smooha'nın Joppke'ye yönelttiği, ampirik çalışmalarda dahi toplum bilimcinin kendi görüş ve değerlendirmelerini beyan etmekten kaçınmaması gerektiği, Joppke'nin bundan kaçınmak suretiyle bilimsel bilgi üretimine sınırlı katkıda bulunduğu yönündeki tenkidi dikkate

alındığında (Smooha, 2008: 2), Smooha'yı bilimsel yöntem açısından olması gerekenle ilgilendiği için eleştirmek doğru gözükmemektedir.

Smooha, etnik demokrasi modelinde, etnik-ulusun, devletten daha üstün bir değer sayıldığını iddia etmektedir. Tarihsel olarak, etnik-ulus hafızası tehdit algılarıyla doludur. Etnik demokrasi modelinde, etnik üstünlük iddiası taşıyan bir grubun varlığı, bu grubun varlığını korumaya yönelik, yine bu grup tarafından kabul edilen tehdit algısının olması, demokratik kurumların da, bu etnik grubun çıkarlarını korumaya yönelik savunmacı bir yaklaşımla hareket etmesi beklenir. Nitekim bu özellikleri ile etnik demokrasi modeli, Smooha'ya göre, Batı tipi bir demokrasi modeli değildir. Smooha, çoğunluk ile azınlık arasında eşitliğin olmadığı, çoğunluğun azınlığa göre daha özgür olduğu bu demokrasi modelini sınırlandırılmış demokrasi veya savunmacı demokrasi modeli olarak nitelendirmenin doğru olacağı görüşündedir (Smooha, 2005a: 33).

Tek etnik-ulusa dayanan, bir diğer deyişle, devletin sahibinin tek etnik-ulus olduğunun kabul edildiği, etnik-ulusla eşitlenen çoğunluktaki çekirdek etnik grubun üstünlüğünün kurumsallaştırılarak kabulü şartıyla ülkedeki tüm yaşayanlara medeni ve politik hakların tanındığı, devletin varlığının etnik-ulusun çıkarlarının korunmasına hizmet ettiği, hakim etnik-ulus üyesi olmayanların bireysel haklarının ve azınlık grubu mensubu olmaktan doğan kolektif haklarının tanındığı ancak hakim etnik-ulus üyesi olmayanların yurttaşlık hakkı kazanmış olsalar da birinci sınıf yurttaş sayılmadıkları ve sürekli açık veya örtük gözetim altında tutuldukları, değişim için mücadele yollarının azınlık grubu üyelerine kapatılmadığı ama etnik-ulusun varlığına dair bir tehdit algısının oluşması halinde azınlık grubu üyelerin yurttaşlık hakkı kazanmış olsalar dahi devlet tarafından hak kullanmalarının sınırlandırılabilirdiği, etnik ve dinsel çeşitliliğin yaygın olduğu coğrafyalarda düzen ve istikrarı sağlama amacına hizmet edecek bir model olarak etnik demokrasi modeli; Smooha'ya göre, göçmenlerin, ulusal azınlıkların ve yerli halkların bir arada yaşayabilmeleri için işlevsel bir araçtır (2002b: 481). Etnik, dinsel, dinsel, mezhepsel bölünmüşlüklerden kaynaklı olası kanlı çatışmaları bertaraf etmede verimli bir model olarak takdim edilen etnik demokrasi, azınlıklara grup kimliğiyle tanınma fırsatı vermesi bakımından, Smooha tarafından demokrasi kalitesi oldukça yüksek bir model olarak sunulmaktadır.

Modelinde, ulus-devlet yerine etnik-devlet yapılanmasını öneren Smooha, bir etnik grubun ayrıcalıklı konumda bulunmasının, demokrasinin biçimsel asgari tanımını ile çelişki oluşturmadığı görüşündedir. Öyle ki, azınlık grubu üyelerinin, siyasi makamlar için açık yarışa katılabilmeleri ve devletin sınırları içinde kalan tüm yaşayanların taleplerini dile getirecekleri asgari bir hukuk alanının varlığı; azınlık grubu üyelerinin, örgüt kurma ve örgütlere katılma özgürlüğünün olması, ifade özgürlüğünün mevcudiyeti, oy verme hakkının olması, kamu görevlerine getirilme haklarının olması, siyasal liderlerin seçmen tercihini kazanmak için mücadele edebilmeleri, alternatif haber alma kaynaklarının bulunması, hükümet politikalarını oya dayandırmak için gerekli olan kurumların mevcudiyeti ve serbest seçimlerin yapılması koşullarını taşıyan bir rejimin sadece etnik devlet

yapılanmasından kaynaklı, otoriter bir rejim olarak sayılamayacağını savunan Smooha, etnik devletin de demokratikleşebileceğini iddia etmekte, Linz & Stepan'ın (1996) devlet politikası olarak milliyetçiliğin demokrasinin pekişmesinin önünde önemli ve ciddi bir engel teşkil ettiği yönündeki görüşüne karşı çıkmakta (Smooha, 2001: 7) ve Schöpflin'in (2000) komünizm sonrası süreçte beliren etnik milliyetçiliğin eski komünist ülkelerdeki demokratikleşme çabalarını engellediğine dair görüşünü yanlış bulmakta; eski komünist ülkelerde sivil toplumun yokluğundan kaynaklı boşluğun etnik milliyetçilikle doldurulabileceğini öne sürmektedir (Smooha, 2001: 8).

Bu noktada, Smooha'nın, çekirdek etnik grubun etnik milliyetçilik yaklaşımının karşı tez olarak azınlık gruplarda etnik milliyetçiliği yarattığı gerçeğini ihmal ettiğini söylemek, Smooha'ya haksızlık olur. Nitekim Smooha, Filistin milliyetçiliğinin çıkışını Siyonizme bağlamaktadır (Smooha & Hanf, 1992: 34). Smooha'nın İsrail-Filistin uyuşmazlığını iki taraflı etnik merkezilik olarak nitelendirdiğini, Yahudilerin Arap azınlığa karşı güvensizliğinin aynısını Arapların Yahudi çoğunluğa karşı hissettiklerini ve bunun İsrail'deki demokratikleşme sürecini olumsuz etkilediği görüşünde olduğunu hatırlatmak gerekir. Bu bağlamda, Smooha'nın İsrail'deki Arap politikacıları anlamaya çalıştığını, anlamlandırmasında Yahudi ve Arap etnik milliyetçilikler arasındaki çatışmayı merkeze yerleştirdiğini (Smooha, 1992: 267-268), ancak Arap azınlık içindeki Hıristiyan ve Müslüman gruplaşmaları, Müslüman Araplar içinde laiklikten yana olanlar ve İslamcılar arasındaki kutuplaşmaları da dikkate aldığını söylemek doğru olur.

Burada bir hususun altını çizmek gerekir ki, Smooha'nın modeli kavramsallaştırma zamanlaması, Soğuk Savaş sonrası dünyadaki etnikleşme sürecine denk gelmektedir. Ayrıca bu etnikleşme süreci, sadece geç uluslaşan ülkelere de mahsus değildir. 21. yüzyılın en belirgin özelliklerinden birinin hızlı, yaygın ve sınır tanımayan göç olduğu akla geldiğinde, yüzyıllardır ulus-devlet olarak varlığını devam ettiren Batılı ulus-devletlerin de etnik milliyetçilik olgusuyla yüzleşmek zorunda kaldıkları yadsınmaz bir gerçek olarak kendini göstermektedir. Bu bağlamda, Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde, AB'nin 2004 genişleme süreci sonrasında, yurttaşlık hakları bakımından kısıtlayıcı eğilimin yokluğuna dair Joppke'nin iddiasının (Joppke, 2008) yanlış olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki, sadece AB bölgesinde değil dünyanın hemen her bölgesinde etnik bölünmelerin arttığı, bu sorunun yurttaşlık haklarında kısıtlayıcı bir eğilimi güçlendirdiği açıktır. Avrupa'daki Müslüman nüfusun ve siyah Afrikalıların maruz kaldığı ayrımcılıklar dikkate alındığında, Smooha'nın da öne sürdüğü üzere, farklılıklar üzerinden yükselen korkuları inkar etmek olanaksızdır. Ancak korkunun düzeyinin İsrail örneğinde kontrolsüz noktaya eriştiğini ve bunun da azınlıklar üzerinde kontrolsüz güç kullanımına davetiye çıkardığını söylemek yanlış olmaz.

Toparlamak gerekirse, ülkede bir etnik-ulus olduğu, etnik milliyetçiliğin bir devlet politikası olarak benimsendiği, devlet örgütlenmesinde etnik-ulus üyesi olan ve olmayan biçiminde ayrımın belirleyici olduğu, devlet eliyle çekirdek etnik grup ile bu grup dışında kalanlar arasında ikiliğin meşrulaştırıldığı, devletin

yurttaşlık ile çekirdek etnik gruba üyelik arasında ayırım yaptığı ve bu ayırma binaen çekirdek etnik grup üyesi olmayanlardan yurttaşlık hakkının esirgendiği, yurttaşlık hakkının devlet tarafından esirgenmediği hallerde de, devletin, çekirdek etnik grubun mensubu olan ancak ülke dışında bulunan kandaşları, ülke içinde bulunan ama etnik-ulus üyesi olmayanlardan üstün saydığı, çekirdek etnik gruba üyeliğin kanla geçen bir hak olarak görüldüğü, herhangi bir hukuki düzenlemeye gerek kalmaksızın kan bağına binaen otomatik yurttaşlığın edinilebildiği, herhangi bir gerekçeyle etnik devletin yurttaşı olmayan diaspora üyelerinin yaşadıkları ülkelerde asimilasyon politikalarına maruz kalmamaları için tedbir alınmasının devletin görevleri arasında kabul edildiği, etnik-ulus üyesi olmayanlar üzerinde asimilasyon politikası uygulanmadığı ve azınlıkların farklı kimliklerinin devlet eliyle derinleştirildiği, yaşamın her alanında etnik kimliklerin hiyerarşik olarak sınıflandırıldığı, ülke topraklarının sadece etnik-ulus için vatan olduğu, azınlıklara parlamenter mücadele vermeye ve rejimi demokratikleştirmeye yönelik imkanların sunulduğu, çekirdek etnik grup dışında kalanların devletin varlığı için tehlike oluşturduklarının resmi bir devlet politikası olarak benimsendiği, azınlıkların siyasi, iktisadi ve toplumsal yaşamlarının sürekli açık veya örtük gözetim altında tutulduğu ve devlete sadakatlerine şüpheyle bakıldığı etnik demokrasi modelinin otoriter rejim sayılması olasıdır.

Öyle ki, azınlık grubu mensuplarının yasama organında temsil edilmeleri mümkünse de, yürütme organında yer almalarının önünün kapalı veya kotayla sınırlı olması, siyasal iktidarın azınlıklar aleyhine sınırsız salahlıyete sahip olması, siyasal iktidar tekeline etnik çoğunluğun elinde bulundurulması, ayrıca siyasi, iktisadi, toplumsal iktidar yapılarının çoğulculuk niteliği taşıyorması bakımından, modelin demokrasi içinde sınıflandırılması oldukça zorlayıcı çaba gerektirmekteyse de varsayımsal olarak çoğunluğun elindeki iktidarın azınlık aleyhine keyfi uygulamalara cevaz vermemesi, bir diğer deyişle, keyfiliğin hasarlı da olsa hukuk devleti anlayışı ile sınırlandırılması, şiddeti dışlayan politikaların benimsenmesi, demokratikleşmeye izin veren politik hakların azınlıklara tanınması, tanınan hakların genişletilmesi gerekliliğinin öne çıkartılması, etnik-ulus üyesi olan ve olmayan tüm kesimlerin yasama organı bünyesinde bir araya gelmelerinin mümkün olması ve bu sayede hem çoğunluk hem azınlık grupların demokrasiyle ilişkiyi sürdürebilmeleri bakımından, etnik demokrasinin otoriter rejim sayılması yanlış gözükmemektedir.

Bu bağlamda, modelin, oldukça kusurlu bir demokrasi olduğunu söylemek doğru gözükmemekteyse de, modeli iyi anlayabilmek açısından, modelin diğer modellerle karşılaşmasını da ele almak isabetli olacaktır.

III. MODELİN DİĞER DEMOKRASİ VE OTORİTER REJİM MODELLERİNDEN FARKI

Smootha, demokrasileri yurttaşlık demokrasileri ve etnik demokrasiler olmak üzere iki ana kategoriye ayırmaktadır (Smootha, 2005a:10). Bireyci-liberal

demokrasi, cumhuriyetçi-liberal demokrasi, ortaklıkçı demokrasi, çok kültürlü demokrasi, yurttaşlık demokrasileri kategorisinde; standart etnik demokrasi, sert etnik demokrasi, gelişmeci etnik demokrasi, etnik demokrasiler kategorisinde sayılmaktadır. Smooha, tipolojisinde, *demokrasimsi rejimler veya demokrasi olmayan rejimler* dediği denetim rejimini, Herrenvolk demokrasi ve etnokrasiyi, otoriter rejimler olarak kabul etmekte; bu rejimler için *sahte demokrasi* (Smooha, 2005a: 16) denilmesinin doğru olacağını savunmaktadır.

Önerdiği demokrasi sınıflandırmasının amacının demokrasi ve otoriter rejim biçiminde yapılan ikili ayrımı aşmak olduğunu belirten Smooha (2005a:9), yurttaşlık demokrasisinde merkezi konumda yurttaşın, etnik demokraside etnik-ulusun bulunduğu altını çizmekte; yurttaşlık demokrasileri kategorisinde saydığı, bireyci-liberal demokrasi ile cumhuriyetçi-liberal demokrasi modellerinin küreselleşme sürecinde krize girdiğini, Batı demokrasilerinin ortaklıkçı veya çok kültürlü demokrasi modellerini benimseme eğiliminde olduklarını savunmaktadır (Smooha, 2005a: 5-6).

Smooha, etnik demokrasi modelinin kavramsal çerçevesini belirginleştirmek için, kendisinin yurttaşlık demokrasileri olarak nitelendirdiği Batı demokrasilerini tek tek açıklama yolunu tutmakta, bu sayede etnik demokrasi ile tam demokrasiler arasındaki mesafenin görülmesini sağlamaya çalışmaktadır. Ona göre, etnik demokrasinin demokrasi olduğundan şüphe yoktur ancak etnik demokrasinin nasıl bir demokrasi olduğunu tespit etmek ya da bir başka deyişle, kusurlu demokrasiler içinde bulunduğu konumun anlaşılması gerekmektedir. Nitekim tam da bu gerekçeyle, yurttaşlık demokrasilerinin birbiriyle kıyaslamasını yaptıktan sonra, etnik demokrasi modeli ile karıştırılabileceğini düşündüğü otoriter rejim modellerini açıklamaktadır.

Smooha, bireyci-liberal demokratik rejimin herhangi bir etnik gruba göndermede bulunmayan bir rejim olduğunu söylemektedir. Bu modelde, devletin resmi olarak herhangi bir etnik grubun dili ve kültürü ile tanımlanmadığının altını çizmekte; bu modelde, devletin ulus-devlet olamayacağına işaret etmekte ve anayasal yurttaşlığın esas olduğunu belirtmektedir. Bireysel haklarda eşitliğin esas kabul edildiği, kolektif hakların tanınmadığı, devletin tarafsızlığının temel değer olarak benimsendiği, devlet eliyle toplumdaki farklı kimliklere yönelik bir asimilasyon politikasının yürütülmediği ancak toplumda kendiliğinden asimilasyonun görüldüğü ve asimilasyon oranının yüksek seyrettiği bireyci-liberal demokrasinin gerçekliğinin zayıf olduğunu savunmaktadır. Devletin değerlerden azade, boş bir hukuki çerçeve olduğu yönündeki bireyci-liberal demokrasi kabulünü hayalci bulmakta; modeldeki bireycilik vurgusuna yönelik komüniteryan eleştirilere sahip çıkmaktadır (Smooha, 2005a: 10-11). Smooha'ya göre, bu modelde, devletin, etnik veya dinsel gruplara kolektif haklar tanımaması, devletin sadece bireyi muhatap alması ve bireyin haklarını tanımaması, demokrasi kalitesi bakımından modelin başlıca kusurudur.

Smooha, bireyci-liberal demokrasi modelinin aksine, Batı demokrasileri içinde en sık rastlanan ve tarihsel gerçekliği en yüksek olan modelin, cumhuriyetçi-

liberal demokrasi modeli olduğunu iddia etmektedir. Kolektif hakların tanınmasının reddedildiği, bireysel eşit hakların tanındığı bir demokrasi modeli olarak cumhuriyetçi-liberal demokraside, merkezi konumda olanın yurttaş ve devletin de ulus-devlet olduğuna dikkat çekmektedir. Batı demokrasilerinin tarihsel süreç içinde ulus-devlet olarak geliştiklerine işaret eden, cumhuriyetçi-liberal demokrasi modelinin ortak iyi ve erdemli yurttaş vurgularını içerdiğinin altını çizen Smootha; modelde, teorik olarak, hiç kimsenin ırk, din, dil, mezhep ve cinsiyetinden kaynaklı ayrımcılığa maruz kalmayacağını kabul edildiğini ancak uygulamada bunun aksinin yaşandığını savunmaktadır. Smootha'ya göre, modelin tipik örneğini Fransa oluşturmaktadır. Kültürel olarak homojen toplumlarda bu rejimin istikrarlı işleyeceğini düşünmektedir (Smootha, 2005a: 11-12). Fransa'da Müslüman kız öğrencilerin başörtülü okula gitmelerine izin verilmemesine işaret eden Smootha, cumhuriyetçi-liberal demokraside, devlet eliyle asimilasyon politikasının uygulandığını iddia etmektedir. Modelde asimilasyon oranının yüksek seyrettiğini savunan Smootha, belirli bir dilin ve kültürün toplumdaki tüm bireylere dayatılması bakımından, bu modelin demokrasi kalitesinin düşük olduğunu öne sürmektedir.

Smootha, küreselleşme sürecinde, savunmaları artmaya başlayan, etnik ve dinsel bakımdan bölünmüş Batı toplumlarında uygulanmakta olan ve sömürgecilik sonrası Asya ve Afrika toplumlarında barış ve istikrarın sağlanması bakımından uygulanmasının gerekli olduğunu düşündüğü ortaklıkçı demokrasi modelini, demokrasi kalitesi en yüksek yurttaşlık demokrasisi olarak saymaktadır. Ulus-devlet yerine, iki uluslu veya çok uluslu devlet yapısının görüldüğü, bireysel hakların eşitliğinin sağlandığı, kolektif hakların resmi olarak tanındığı, farklı etnik, dinsel veya dinsel gruplar arasında, tanınan kolektif haklar bakımından eşitsizliğin görülmediği, devletin tarafsızlığının tam olarak temin edildiği, devlet eliyle veya toplumda kendiliğinden asimilasyona rastlanmadığı ve asimilasyon oranının sıfır olduğu bir model olarak ortaklıkçı demokrasinin kavramsallaştırmasında, Lijphart'ın kabullerini benimsemekte; İsviçre, Belçika, Kanada'yı modelin tipik örnekleri olarak göstermektedir (Smootha, 2005a: 12-13). Rejimin istikrarı için farklı etnik, dinsel veya dinsel gruplara oransal temsil, bölgesel özerklik, veto hakkı gibi hakların tanındığı, devletin organlarında etnik, dinsel, dinsel kimliklere göre oransal bir paylaşımın olduğu, her kararın farklı grupların rızasının gözetilerek alındığı, karar mekanizmalarında müzakere sürecinin işletildiği modelin (Smootha, 2002a: 424) kötü örneğinin Lübnan olduğunu belirten Smootha, 21.yüzyılda kaliteli demokrasi iddiasında olan ülkelerin bu modele geçmelerinin kaçınılmaz olduğunu öne sürmektedir.

Smootha, farklı olma hakkının tanındığı bir demokrasi modeli olarak gördüğü çok kültürlü demokrasi modelini, yurttaşlık demokrasileri içinde, ortaklıkçı demokrasi modelinden sonra ikinci en iyi model saymaktadır. Çok kültürlü demokrasi modelinde devletin ulus-devlet olmadığını, devletin çok kültürlü devlet karakteri taşıdığını, bireysel hakların eşit olarak tanındığını ama aynı zamanda kolektif hakların resmi olarak tanınmasa da kabul edildiğini, devlet eliyle asimilasyon politikasının yürütülmediğini ama toplumsal yapıda orta düzeyde bir

asimilasyonun kendiliğinden görüldüğünü belirten Smooha, çok kültürlü demokrasiyi, bireyci-liberal demokrasi ile ortaklıkçı demokrasi arasına yerleştirmektedir. Etnik ve dinsel olarak heterojen toplumlarda görülen bu model, Smooha'ya göre (2002a: 427), anlaşmamakta anlaşma rejimidir. Tipik örneğini, Hollanda ve apartheid sonrası Güney Afrika'nın oluşturduğunu belirten Smooha; Kymlicka'nın (1995) çok kültürlü demokrasiyi liberal demokrasinin çeşidi kabul etmesini ve Yonah'nın (2000) modeli ortaklıkçı demokrasi modelinin alt tipi saymasını yanlış bulmakta; Van den Berghe'nin (1981) çok kültürlü demokrasi tanımını benimsemektedir (Smooha, 2005a: 13-14). ABD'nin liberal demokrasiden çok kültürlü demokrasiye evirildiği görüşündeki Smooha'ya göre (Smooha, 2005a:15), Batı demokrasileri ortaklıkçı demokrasiye geçmeden önce, çok kültürlü demokrasiyi uğrak yapacaklardır (Smooha, 2005a: 16). 21.yüzyılda bireylerin üst kimliklerinin yanı sıra alt kimliklerini de yaşamın her alanında sergileme ihtiyacı duyduklarını belirten Smooha, bireylerin farklılıklarını sergilemelerinin temel insan hakkı olduğu görüşündedir (Smooha, 2005a: 14).

Yurttaşlık demokrasilerini açıkladıktan sonra, etnik demokrasi ile karıştırılabileceğini düşündüğü otoriter rejim modellerini açıklayan Smooha, bu sayede, etnik demokrasi modelinin biçimsel asgari demokrasi özelliklerini haiz olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır.

Smooha, denetim rejimini sahte demokrasi olarak görmektedir. Bir azınlık grubun izolasyona tabi tutulduğu, izolasyona tabi tutulan azınlık grubun hakim çoğunluk tarafından iktisadi bağımsızlıktan yoksun kılındığı ve azınlık grubun lider ve politikacılarının hakim çoğunluk tarafından devşirildiği rejim olarak denetim rejiminin, etnik çatışmanın yüksek olduğu toplumlarda görüleceğini belirtmektedir. Denetim rejimi kavramsallaştırmasını Lustick'e (1979, 1980) dayandıran Smooha, bu rejime, sömürge devletlerde rastlandığını savunmaktadır. Şiddetin denetim rejimine içkin olduğunu iddia eden Smooha, denetim rejiminde, siyasi yaşamın askeri güçler tarafından belirlendiğinin altını çizmektedir. Etnik çatışmanın sonlandırılmasında, bireyci-liberal demokrasinin sonuç vermeyeceğinin düşünüldüğü durumlarda, denetim rejimlerine rastlandığına dikkat çekmektedir. Demokrasi ile ilişkisi zayıf olan denetim rejiminin, etnik demokrasi modeli ile karıştırılmaması gerektiğine işaret etmektedir (Smooha, 2005a: 16-17).

Smooha, Herrenvolk demokrasiyi ise, hakim bir ırkın yönetimindeki bir rejim olarak tanımlamakta, biyolojik üstünlük iddiasının rejime içkin olduğunun altını çizmekte, bu modele tipik örnek olarak siyahlara yönelik ayrımcılığın devam ettiği 1964'e kadarki ABD'yi göstermektedir. Herrenvolk demokrasi kavramsallaştırmasında Van den Berghe'nin (1981) görüşlerine dayanan Smooha, apartheid dönemi Güney Afrika'nın da bu modelin örneği olduğu görüşündedir. Benvenisti'nin 1967 sonrası İsrail'i Herrenvolk demokrasi olarak nitelendirmesine (Benvenisti, 1987) 1990 sonrasındaki çalışmalarında itiraz eden Smooha, apartheid dönemi Güney Afrika ile 1967 sonrası İsrail arasında paralellik görmemektedir. Etnik bölünmüşlüğü derin olduğu toplumlarda görülen Herrenvolk demokrasinin, adıyla paradoksal bir biçimde demokrasi olmadığını belirtmektedir.

Etnik demokrasi kavramsallaştırmasını yapıncaya kadar, İsrail'in önce denetim rejimi ve sonra Herrenvolk demokrasi özelliği taşıdığı görüşünde olan Smooha, İsrail'de yurttaşlık hakkı kazanmış Arapların olduğunu, azınlığın siyasi haklarındaki bazı kısıtlamalara rağmen haklarını kullandığını belirtmekte ve İsrail'de demokrasinin varlığının kanıtı olarak Birinci İntifada ve İkinci İntifada hareketlerini göstermektedir (Smooha, 2005a: 18).

Üçüncü bir otoriter rejim modeli olarak gördüğü etnokrasiyi, tıpkı denetim rejimi ve Herrenvolk demokrasi gibi, demokrasi dışı rejim sayan Smooha; Yiftachel'in (1992) yaklaşımına katılmayarak, etnokrazi ile etnik demokrasi arasında çok önemli farklar olduğunu ileri sürmektedir. İsrail'in Yiftachel (1992) tarafından etnokrazi olarak nitelendirilmesine karşı çıkan Smooha; etnik grupların aynı toprakların sahipliği için birbiriyle rekabet ettikleri, istikrarsız bir rejim olarak etnokraside, devletin sınırlarının belirsiz olduğunu ve toprak taleplerinin sonlanmadığını belirtmektedir. Hakim etnik grup dışındaki kişilerin siyasi, toplumsal, iktisadi yaşamda her haktan mahrum bırakıldıkları etnokraside, çoğunluğun tiranlığına karşı azınlıkların korunmadığını iddia etmektedir. Smooha, bu rejimde demokratikleşme yerine, topyekun askerileşmenin olduğu görüşündedir. Etnokrazi ile Herrenvolk demokrasi arasındaki farkı, etnokraside seçici açıklığın, Herrenvolk demokraside kapalılığın esas olması şeklinde açıklayan Smooha; devletin toprak genişletme amacı etnik demokrasinin kabulleri arasında olmadığını, etnik demokrasi ile etnokrasinin birbirinden farklı olduğu görüşündedir (Smooha, 2005a: 19-20).

Denetim rejimi, Herrenvolk demokrasi ve etnokrazi ile etnik demokrasi arasında demokrasi dışında ve demokrasi içinde olmak biçiminde temel bir ayrımın olduğunu savunan Smooha; etnik demokrasi modelinde devletin etnik-ulus devlet olduğunu, bireysel haklarda eşitliğin büyük ölçüde sağlandığını, kolektif hakların tanındığını ama kolektif hakları tanınan gruplar arasında eşitliğin sağlanmadığını, devletin tarafsız olmadığını belirtmekte, bu özellikleriyle etnik demokrasi modelini, ortaklıkçı demokrasiye yaklaşan bir model olarak kavramsallaştırmakta; otoriter rejim modelleri ile etnik demokrasi arasındaki mesafenin ihmal edilemeyecek kadar uzun olduğu savını öne sürmektedir. Smooha, bir cumhuriyetçi-liberal demokrasi modeli olarak nitelendirdiği Almanya'da yurttaşlık hakkı kazanmanın İsrail'de yurttaşlık hakkı kazanmaktan daha kolay olmadığını anımsatmaktadır. Smooha, hakim etnik grubun dilinin iyi bilinmesi ile hakim etnik grupla kan bağının yurttaşlık için sağlanması gereken asgari koşullardan olması bakımından, Almanya'yı eksiksiz bir demokrasi saymakta çekimser durmaktadır (Smooha, 2005a: 25). Ayrıca, Batı dışı ama demokratik rejime sahip ülke olarak gördüğü Japonya ile Batı ülkesi Almanya arasında etnik kimliklere yaklaşım bakımından benzerlik olduğunu düşünmektedir (Smooha, 2001: 86).

Smooha, etnik demokrasi modelini üç alt tip olarak sınıflandırmaktadır: *Standart etnik demokrasi*, *sert etnik demokrasi* ve *gelişmiş etnik demokrasi*. Standart etnik demokrasiyi, ortaklıkçı demokrasi modeli ile Herrenvolk demokrasi arasına yerleştirmekte; sert etnik demokrasinin Herrenvolk demokrasiye yaklaşan bir

noktada konumlandığını belirtmekte, ancak çok sınırlı da olsa bireysel ve kolektif hakların azınlık grubu üyelerine tanınması bakımından, sert etnik demokrasinin otoriter rejim sayılmayacağını düşünmekte; gelişmiş etnik demokrasiyi, ortaklıkçı demokrasiye yaklaşan noktada konumlandırmakta, gelişmiş etnik demokrasi modelinde ortaklık algısının oldukça güçlü olduğunun altını çizmektedir (Smooha, 2005a: 33). Şu halde, Smooha'nın tipolojisinin, demokrasi ve otoriter rejim arasındaki sınırları muğlaklaştırdığını, böylece etnik demokrasiyi, kusurlu demokrasiler içinde demokrasi kalitesi bakımından görece olarak yüksek bir konuma yerleştirmeyi amaçladığını söylemek doğru olur.

Etnik demokrasi modelindeki demokratik öğelerin güçlülüğünü ortaya koymak bakımından, gelişmiş Batı demokrasilerinden örnekler vererek, yurttaşlık demokrasilerinde bariz olarak görülmeyen, ciddi kusurlar olduğuna dikkat çeken Smooha; bireyci-liberal demokrasi modeline örnek saydığı 1964 sonrası ABD'nin demokrasi kalitesi bakımından önemli arızalarının olduğuna işaret etmektedir. 1964 sonrası ABD'de Anglo-Sakson kökenli olmanın Afro-Amerikan olmaya nazaran avantaj sağladığını, toplumda kariyer basamaklarında yukarılara tırmanabilmek için beyaz ve Anglo-Sakson kökenli ve Protestan olmanın ve ayrıca anadili olarak İngilizce konuşmanın bir gereklilik olduğunu vurgulamakta (Smooha, 2005a: 26), İsrail'de Yahudilerin ayrıcalıklı yurttaşlar sayılmalarının ırkçılık olarak sayılmasını yanlış bulmaktadır. İsrail'in hem bir Yahudi devleti hem de demokratik olabileceğini savunmaktadır. Cumhuriyetçi-liberal demokrasi ile etnik demokrasinin, devletin tarafsız olmaması bakımından birbirine benzediği fikrinde olan Smooha'ya göre, her ne kadar ulus-devlet ile etnik-devlet kavramları birbirinden farklıysa da, ikisi arasındaki mesafe çok uzun değildir.

Smooha, hem bireyci hem cumhuriyetçi liberal demokrasi modellerinin eşitliğin olduğu ama ayrımın olmadığı bir toplum, ortaklıkçı demokrasi modelinin ayrımın ve eşitliğin olduğu bir toplum, çok kültürlü demokrasi modelinin eşitliğin olduğu ama ayrımın pek olmadığı bir toplum ve etnik demokrasi modelinin ayrımın olduğu ama eşitliğin pek olmadığı bir toplum olarak nitelendirmekte (Smooha, 2005a: 23), demokrasi kalitesi bakımından birinci sıraya ortaklıkçı demokrasiyi ve ikinci sıraya çok kültürlü demokrasiyi yerleştirmektedir. Bireyci-liberal demokrasiyi ve cumhuriyetçi-liberal demokrasiyi, 21. yüzyılda geçerliliğini kaybetmiş ve ihtiyaçları karşılamayan demokrasi modellerinden sayan Smooha, ayrımın ve eşitliğin bir araya getirilebileceği demokrasi modelinin en kaliteli demokrasi olduğu görüşündedir.

Her bir demokrasi modeli için toplumsal bütünleşme ve sorun yönetimi mekanizmalarını ayrı ayrı sıralayan Smooha'ya göre, toplumsal bütünleşme ve sorun yönetimi mekanizması; bireyci-liberal demokrasi modelinde anayasal yurttaşlık ve asimilasyon; cumhuriyetçi-liberal demokrasi modelinde kültürel homojenliği sağlayan ulus-devlet, değerler üzerinde mutabakat ve asimilasyon; ortaklıkçı demokrasi modelinde iki uluslu veya çok uluslu devlet, kaynakların nispi dağılımında mutabakat, genişletilmiş özerklik, yasama-yürütme ve yargı organlarında güç paylaşımı, veto hakkı, karar alma mekanizmalarında müzakere; çok kültürlü demokrasi modelinde ortak bir üst kimliğin oluşturulması, alt kimliklerin kabul edilmesi ve sınırlı asimilasyon;

etnik demokrasi modelinde bireysel hak ve fırsatlardaki eşitsizliğin tedricen azaltılması, kolektif hakların genişletilmesi, hakim çoğunluğun güçlü ve kararlı olması, azınlığın hak ve özgürlük mücadelesine izin verilmesi, devletin çoğunluk ve azınlık arasındaki olası çatışmaları caydırıcı önlemler alması olarak sınıflandırılabilir (Smooha, 2005a: 24).

Bu bağlamda, etnik demokrasi modelinin azınlıklara toprağa dayalı özerklik vermeyi dışladığını, bunun yerine topraksız özerklik seçeneklerini benimsediğini söylemek gerekir. Modelin, topraksız özerklik seçenekleri içinde, hakim etnik grup içindeki ayrışmaların çatışmaya dönüşmemesi için hakim etnik grup içindeki alt gruplara gayri-resmi özerklik, azınlıktakiler için ise kültürel veya kurumsal özerklik seçeneği önerdiği anlaşılmaktadır (Smooha, 1999). Somutlaştırmak için İsrail üzerinden açıklamak gerekirse, İsrail'deki dinci Siyonistlerin askerlik dahil pek çok vergiden muafiyeti gayri-resmi özerklik, Yahudiler dışındaki gruplara eğitim ve kültür işleri ile sınırlı kültürel özerklik veyahut eğitim ve kültür işlerinde özerkliğe ilaveten iktisadi refahın artması için gerekli iktisadi tedbirleri alabilmeyi içeren kurumsal özerklik tanınması etnik demokrasi rejiminde mümkündür. Bununla beraber, modelin, rejimin istikrarı bakımından, azınlıklara kurumsal değil kültürel özerklik verilmesini öncelikli saydığını söylemek doğru olur. Ayrıca, hakim etnik grup içindeki bölünmelerin rejim için istikrarsızlık yaratacağı, modelin varsayımları içinde yer aldığından, İsrail üzerinden belirtmek gerekirse, modelde, dinci Siyonistlere özerklik tanınmasına sıcak bakılmadığı söylenebilir. Nitekim Smooha, etnik demokrasi modelinde, Musevilğin değil Yahudiliğin devletin sahipliğinde asli kıstas olması gerektiği görüşündedir.

Smooha'nın etnik demokrasi kavramsallaştırmasında, siyasi, iktisadi ve toplumsal yaşamda çoğunluk ve azınlık grupları arasındaki uyumsuzluk ve çatışma hallerinde, şiddet kullanımı dışlanmaktaysa da, şiddetsizliğin, sorunun çoğunluk lehine çözülmesiyle sağlanabileceği yani barış ve istikrarın temin edilmesinin çoğunluğun iradesine tabi olmaktan geçtiği açıktır. Dolayısıyla, her ne kadar etnik demokrasi, otoriter rejim modelleri içinde sayılamayacak gözükmekteyse de, kusurlu demokrasi modelleri içinde de demokrasi kalitesi bakımından düşük bir model olarak gözükmektedir. Öyle ki, demokrasi derecelendirmeleri içinde en düşük profilli demokrasi tanımının seçimsellik üzerinden yapıldığı dikkate alındığında, azınlık oya sahip bireylerin örgütlenerek ve seçmenlerin rızasını kazanarak, oy sayılarını artırmak suretiyle, çoğunluk haline gelebilmeleri ve iktidar olabilmeleri seçimsel demokrasi tanımının asli koşulu olduğuna, ancak etnik demokrasi modelinde azınlık etnik grubun hiçbir zaman hakim etnik grup yerine geçmesi mümkün olmadığına göre; yani azınlıktakinin çoğunluk olabilmesi, şiddet dışı yolla imkansız olduğuna göre, model için demokrasi nitelendirmesi yapmak sorunlu gözükmektedir.

Şu halde, modelin, demokrasi modelleri ve otoriter rejim modelleri ile karşılaştırılması bağlamında, etnik demokrasinin varsayımları gözden geçirildiğinde, etnik demokrasinin otoriter rejim olmadığını söylemek zor gözükmektedir. Dolayısıyla, modele dair eleştirileri inceledikten sonra, modelin otoriter bir rejim önerisi olup olmadığına karar vermek isabetli olacaktır.

IV. MODELE YÖNELİK ELEŞTİRİLER VE ELEŞTİRİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Smooha'nın etnik demokrasi modeli incelendiğinde; modelin yurttaşlık demokrasileri ile fazla ortak yanı olduğunu söylemek pek olası değildir. Öte yandan, modelin, denetim rejimi, Herrenvolk demokrasi ve etnokrasi yanında dördüncü bir otoriter rejim modeli olarak sayılması da yanlış olur.

Smooha'nın demokrasi ve otoriter rejim arasındaki ayrımı muğlaklaştırdığı açıktır. Nitekim modelin, tıpkı diğer eksikli veya kusurlu demokrasi modelleri gibi, demokrasi kavramının içeriğini boşaltmaya hizmet ettiği düşünülebilir. Ancak, modelin, eski komünist ülkelerdeki demokrasi rejimlerini açıklamakta işlevsel olduğunu da iddia etmek mümkündür. Örneğin Estonya, Slovakya, Letonya gibi ülkeler göz önünde bulundurulduğunda, bu ülkelerin kendilerini bir etnik-ulusun devleti saydıkları ve azınlık grup üyelerinin büyük çoğunluğuna veya tamamına yurttaşlık hakkı tanımadıkları akla geldiğinde, modelin bu ülkelerdeki demokratik rejimi açıklamada verimli bir araç olduğu öne sürülebilir.

Altını kuvvetle çizmek gerekir ki; devletin, yurttaşlık yerine etnik-ulusa göre yapılanması, azınlıkların kendilerini hem siyasi hem iktisadi hem toplumsal yaşamda yabancı olarak görmelerine izin veren politikaların devlet eliyle yürütülmesi, azınlıkların kendilerini sürekli gözetim altında hissetmeleri ve azınlıkların devletin istihbarat güçleri eliyle keyfi olarak terörist olarak damgalanabilmeleri, kolektif hakların azınlıkların yaşadıkları mekanların gettolaştırılmasına hizmet etmesi, içinde yaşanılan vatanın sadece hakim etnik grubun vatani sayılması, azınlıkların vatansızlığa mahkum edilmeleri, bireylerin kendi yaptıkları yasalardan üstün bir bağ kabul edilen kan bağına göre toplumda statü kazanmaları, etnik-ulusun çıkarlarının hilafına davranmak şöyle dursun, etnik-ulusun çıkarının takipçisi olmamanın devlet düşmanı sayılmak için yeter sebep oluşturması, azınlıktaki etnik grubun veya grupların seçim yoluyla iktidara gelmelerinin ihtimal dışı olması bakımlarından, etnik demokrasi modelinin otoriter rejime yakın durduğu söylenebilir.

İşte tam da bu gerekçelerle, Smooha'nın modeline, Yiftachel, Rouhana, Ghanem, Bishara gibi isimler tarafından eleştiriler yöneltilmektedir. Yiftachel (1992), etnik demokrasiyi sahte demokrasi olarak saymaktadır. Etnik demokrasiinin azınlığın sayıca az ve yönetilebilir, Herrenvolk demokrasiinin azınlığın sayıca fazla ve yönetilemez olduğu durumlarda, etnik çekirdek grup tarafından tercih edildiğini belirten Yiftachel (1992), Herrenvolk demokrasi ile etnik demokrasi arasındaki seçimin hakim çoğunluğun pragmatizmine dayandığını, etnik demokrasiinin istikrarsızlık yaratmakla malul olduğunu öne sürmektedir. Modelin bir şiddet daveti olduğunun altını çizen Yiftachel (1999), ayrımcılığın ve hakların kısıtlanmasının devlet politikası olarak kabul edildiği bir modelin demokrasi sayılmayacağına dikkat çekmektedir. Yiftachel (2006) İsrail'in sınırlarının belirsiz olmasına rağmen, Smooha tarafından belirlenmiş gibi varsayılmasını, bu varsayımın İsrail'de etnokrasi olmadığının delili olarak gösterilmesini yanlış bulmaktadır.

Ayrıca, Ghanem, Rouhana, Yiftachel birlikte (1998), demokrasinin gerekli şartının hem bireysel düzeyde hem etnik grup düzeyinde tam ve eşit hak ve özgürlüklerin tanınması olduğunu, etnik demokrasinin azınlık ve çoğunluk hakları arasında eşitlik sağlayamayacak olması bakımından, demokrasi kabul edilemeyeceğini vurgulamaktadır. Etnik devletin meşruiyetinin eksik olduğunu öne süren Ghanem, Rouhana, Yiftachel'e göre, etnik demokrasi otoriter bir rejim modelidir.

Modeli eleştiren bir başka isim Neuberger'dir. Neuberger (2004), modelin, biçimsel asgari demokrasi özelliklerini taşımadığı görüşündedir. Etnik demokrasinin yarı demokrasi sayılabileceğinin altını çizen Neuberger, modelin, tam demokrasi modellerine ilave kabul edilemeyeceğini, modelin liberal demokrasiden bir sapma olarak görülebileceğini öne sürmektedir. Neuberger'e göre, model bir asli demokrasi değildir, lekeli demokrasi olarak isimlendirilebilir. Burada ilginç olan şu ki, Smootha zaten etnik demokrasinin tam demokrasi olmadığını söylemektedir (Smootha, 2005a: 38). Hatta Smootha, modelini eksikli demokrasi olarak sunmaktadır. Eksikli veya kusurlu veya arızalı veya lekeli demokrasi demenin arasında bir fark olmadığına göre, Neuberger'in; Ghanem, Rouhana, Yiftachel'den farklı olarak, modeli lekeli de olsa, otoriter bir rejim değil demokrasi tarafında saydığı açıktır. Burada, Neuberger'in hem modele yarı demokrasi demek hem modelin biçimsel asgari demokrasi özelliklerini taşımadığını söylemek suretiyle, kendi kendisiyle çeliştiğini iddia etmek mümkündür. Nitekim eksikli, kusurlu, arızalı veya lekeli demokrasi içinde sayılabilecek bir modelin, biçimsel asgari demokrasi özelliklerini haiz olması beklenir. Veyahut Dahl'in tanımını karşılamasa bile, en azından demokrasinin seçimsel tanımını karşılaması beklenir. Bu model ise, sadece çekirdek etnik gruba demokrasi, azınlık etnik gruba sınırlı demokrasi sunmaktadır. Kaldı ki, Neuberger'in etnik demokrasi için yarı demokrasi demesinden hareketle; yarı demokrasi sıfatlandırması, Neuberger'in akıl yürütmesi ile paralel bir akıl yürütmeyle, yarı otoriter rejim olarak da okunabilir. Bu durumda ise, Neuberger, etnik demokrasiye, hem yarı otoriter rejim hem yarı demokratik rejim demiş sayılabilir.

Şu açık ki, içinde bulunulduğu varsayılan dördüncü demokrasi dalgasında, zaten kimse, otoriter rejim yanlısı olmayı kabul etmemekte ve demokrasi diğer tüm rejim seçeneklerini dışlayan, tek değerli seçenek olarak görülmektedir. Dolayısıyla, Neuberger (2004) her ne kadar modele dair eleştirel yaklaşım içinde gözükmekteyse de, Smootha'nın modeli kurarken beklediği sonucu elde etmesine katkı sağlamaktadır. Smootha'nın asıl amacının, İsrail'deki rejimin otoriter olmadığını ispat etmek olduğuna yönelik bir varsayım kabul edilirse, Neuberger'in Smootha'nın amacına ulaşmasına katkı sunduğu düşünülebilir. Altını çizmek gerekir ki, Smootha'nın, modelini, biçimsel asgari demokrasi tanımındaki özellikleri haiz olarak takdim etmesi kabul edilebilir değildir. Modelin, demokrasinin biçimsel asgari tanımının özelliklerini değil, demokrasinin seçimsel tanımını karşılamadığı açıktır. Etnik demokrasi modelinde, seçimlerin yarışmacı ve düzenli yapılması esas alınmakla birlikte, bir iktidar değişimi, etnik çekirdek grup içindeki farklı görüşlere sahip olanlar arasında mümkün olabilmektedir. Hatta modelde, iktidar

değişiminde, azınlıktaki etnik grubun belirleyici role dahi sahip olması istikrarsızlık nedeni sayılmakta, hakim çekirdek grubun güçlü olması istikrarın güvencesi görülmektedir. Bu bağlamda, modelin bir otoriter rejim olduğunu düşünmeye imkan verecek çok fazla gerekçe olduğu söylenebilir.

Smooha'ya göre, ne Ghanem, Rouhana, Yiftachel'in modeli sahte demokrasi sayması kabul edilebilir; ne de Neuberger'in, modelin, liberal demokrasiden sapma olduğu yargısı doğrudur. Smooha; Ghanem, Rouhana, Yiftachel'in İsrail'deki mevcut durumdan yola çıkarak modele eleştiri yönelttiklerini söylemekte ve özellikle Yiftachel'in Herrenvolk demokrasi ile etnik demokrasi arasında kurduğu paralelliğin teorik değil ampirik bir mülahaza olduğunu altını çizmektedir (Smooha, 2005a: 44). Öyle ki, Ghanem, Rouhana, Yiftachel (1998), İsrail'de barış ve istikrarın sağlanması için ortaklıkçı demokrasi modelinin uygulanmasını önermektedirler. Smooha'ya göre (2005a: 35), Neuberger ise, Zakaria'nın (1997) illiberal demokrasi tanımına dayanarak etnik demokrasi modelini eleştirmekte, dolayısıyla tek geçerli demokrasi modelinin liberal demokrasi olduğu tezini benimsemek suretiyle, ideolojik tutum sergilemektedir. Smooha, çoğunluk ve azınlık arasında eşitliğin tesis edilmesine imkan vermemesi, çoğunluk ve azınlık arasında hiyerarşik bir ilişkinin kurulmasını varsayması nedeniyle, modelin eleştirilmesini yanlış bulmakta, bu tür eleştirilere cevap olarak, modelin tam demokrasi olmadığını hatırlatmaktadır (Smooha, 2009: 56).

Bu bağlamda, etnik demokrasi modelinin hak etmediği bir meşruiyeti gasp ettiği söylenebilir. Ayrıca modelin normatif özellik taşıdığı da iddia edilebilir. Nitekim Danel (2009), modelin sadece bir ideal tip olduğunu, uygulanabilirliğinin olmadığını düşünmektedir. Modelin dünyada hiçbir örneğinin olmadığı görüşünü savunan Danel, modelin tipik örneği olarak gösterilen İsrail'in liberal demokrasi olduğunu belirtmekte ve İsrail demokrasisindeki liberal olmayan unsurları abartmak ile malul olan modelin, kuruluşunda yönetsel sorunlar olduğunu öne sürmektedir. Danel'e göre (2009) Smooha, gerçekliği idealizmde aramakta; toplumsal yapıları oluşturanların bireyler olduğunu ihmal etmekte ve toplumsal hayatta sadece bireylerin kalıcı olduğunu görememektedir. Ayrıca Danel'e göre, model değişime kapalı olmakla maluldür. Bu eleştirilere cevap olarak, Smooha (2009:55); Weberci anlamda ideal tipte bir siyasi sistem önerisi, siyasi istikrar için bir politika seçeneği ve karşılaştırmalı araştırmalar yapmak için analitik bir araç olmak üzere, modelin üç temel işlevinin olduğunu belirtmekte ve Danel'in bu işlevlerden sadece birincisine göndermede bulunarak modelin diğer iki işlevini dikkate almadığını söylemekte; modelinin mini-model olarak anlaşılması gerektiğini vurgulayarak, eleştirileri modelinin kapsamının sınırlılığına bağlamaktadır (Smooha, 2002a: 427).

Burada, Danel'in, modele ilişkin yönetsel tutarsızlık eleştirisinin haklı olduğunu belirtmek gerekir. Eleştiri haklı olmakla beraber, Danel'in eleştirisini oluşturan unsurların tamamı doğru değildir. Şöyle ki, model, yönetsel bakımdan, var olanın algılanabilir olduğu yönündeki ampirik ilkeyi karşılamakta ve toplumsal hayatta ortaklıkların gerçekliği olduğu kabulüne yaslanmaktadır. Dolayısıyla,

modelin yöntemsel bakımdan, idealist bir yapı içinde yükselen bir ampirizm ile nesnede ortaklıkçı olduğunu söylemek doğru olur. Nesnede ortaklıkçı olmakla, Smooha'nın Weber'den uzaklaştığı ve Durkheim'a yaklaştığı iddia edilebilir. Modeli kurarken, Smooha'nın yeni-Kantçılık ile ampirizm arasında senteze gittiğini, bireyler yerine ortaklıkları esas aldığı fakat ortaklıklar arasında ilişkişelci bir yol izlediğini; ayrıca diyalektik bir düşünme tarzına sahip olduğunu söylemek doğru gözükmemektedir. Zaten Smooha'nın kendisini İsrail'deki ikinci kategorideki toplum bilimcilerden kabul etmesi ve bu kategorinin heterojen olduğu akla geldiğinde, yöntemsel bakımdan sentezci eğilimde olması ve değişimin sürekliliğini ilkesel olarak benimsemesi şaşırtıcı değildir.

Smooha, Batı'daki yurttaşlık demokrasileri incelendiğinde, bunların yüzlerce yıllık demokrasi geleneği olduğunu, ancak bu geleneğin yüzyıllar süren acımasız homojenleştirme ve asimilasyon politikalarının sonucu meydana geldiğini (Smooha, 2002a: 424) kendi modelinin demokrasiye yeni geçen ülkeler için düşünülebileceğini ve modelin kanlı otoriter rejim ve istikrarsız demokrasi ikilemini aşmanın aracı olarak düşünülebileceğini öne sürmektedir (Smooha, 2009: 58). Şu halde, model için Bishara'nın (2004) yaptığı gibi tehlikeli nitelendirmesinde bulunmak isabetli gözükmemektedir. Nitekim modelin sahte demokrasi olduğunu iddia eden Bishara, Smooha'yı İsrail için çok kültürlü demokrasiyi önermek yerine, etnik demokrasi modelinin meşruiyeti için çabalamakla eleştirmektedir. Ancak Bishara'nın göremediği gerçek, İsrail Devleti'nin yürüttüğü İsraili Arap projesinin çıktığı ve İsrail'deki Arapların kendilerini Filistin ulusunun üyesi saymaya başladıklarıdır.

Burada ayrıca şunu belirtmek gerekir ki, modelinin tipik örneğinin İsrail olduğunu söylemekle birlikte, modelin etnik, dinsel, dilsel ve mezhepsel çeşitliliğin belirgin olduğu eski komünist ülkeler için düşünülebileceği yönündeki Smooha'nın önerisi İsraili toplum bilimciler tarafından ihmal edilmiştir. Nitekim modelin başlıca meziyeti fiili durumları açıklama gücüdür. Şu halde, Bishara'nın eleştirilerinin kısmi haksızlığı kadar, Yakobson ve Rubinstein'in (2003, 2008) İsrail'i Batı tipi liberal demokrasi olarak göstermesi çabalarının da yanlış olduğunu belirtmek gerekir. Öyle ki, Yakobson ve Rubinstein'in (2003, 2008) İsrail'deki rejimi Finlandiya demokrasisine yaklaştırma çabasını gerçek ile bağdaşmaz bulan Smooha (2008: 8-9), Dowty'nin (1999) İsrail'in etnik kimlik vurgusu yoğun, Batı tipi ulus-devlet sayılabileceği yönündeki görüşlerine de karşı çıkmaktadır. Smooha'ya göre, İsrail modern ve bir yarı Batılı devlettir (Smooha, 2005c). Ayrıca Smooha; Yakobson ve Rubinstein (2003, 2008), Dowty (1999) gibi isimlerin İsrail'deki insan hakkı ihlallerini görmezden geldiğini düşünmekte (Smooha, 2009: 59), insan hakkı ihlallerinin olduğu ülkede, Batı tipi liberal demokrasinin varlığından söz edilemeyeceğini belirtmektedir.

Smooha, modelinde, tarafsız devlet varsayımında bulunmadığını ama modele yönelik eleştirilerde devletin etnik nitelik taşıması varsayımından hareketle etnik demokrasi modelinin sahte demokrasi sayıldığını, bu tarz eleştirilerin mantık hatası taşıdığını iddia etmektedir (Smooha, 2005a: 39). Smooha, demokrasinin

varlığı ile demokrasinin kalitesinin derecelendirilmesinin birbirine karıştırıldığına altını çizmekte ve modelin demokratikleşmeye hizmet edip etmeyeceği üzerinde durulması gerektiğini savunmaktadır. Smooha'ya göre (2002b: 481), hem bireyci-liberal hem cumhuriyetçi-liberal demokrasi kolektif hakları tanımamaktan kaynaklı, 21. yüzyıl demokrasi anlayışı ile uyumsuzluk arz etmektedir. Smooha, her iki liberal demokrasi modelinin, etnik demokrasi modeli ile kıyaslanması halinde; kolektif hakların resmen tanınması, azınlıkların asimilasyonu politikalarının reddedilmesi, azınlıkların etnik, dilsel veya dinsel farklılığını güçlendirici politikaların devlet eliyle yürütülmesinin benimsenmesi bakımından; etnik demokrasinin bireyci-liberal ve cumhuriyetçi-liberal demokrasilerden, demokrasi kalitesi açısından üstünlüğü olduğunu vurgulamaktadır (Smooha, 2005a: 39).

Liberal demokrasi modellerinin uygulandığı Batı demokrasilerinde etnik ve dinsel kimliklerin devlet tarafından resmen tanınmaması nedeniyle, asimilasyon oranının yüksek olduğunu savunan Smooha, modele yönelik eleştirilerde, doğru ile yanlışın birbirine karıştırıldığını iddia etmektedir (2009: 58). Modelinin hem bölgesel hem de uluslararası örgütler tarafından kabul edilmiş azınlık haklarına dair uluslararası belgelerle uyumlu olduğuna işaret eden Smooha (2005a: 41), etnik demokrasi modelinin üç alt tipi olduğuna dikkat çekmekte ve modeline yönelik eleştirilerde bu ayırımın dikkate alınmadığını öne sürmektedir. Öyle ki, Smooha'ya göre, otoriter rejimden demokratik rejime geçen bir rejim, başta sert etnik demokrasi özelliği taşıyabilir, demokratikleşme sürecinde, bu tip, yerini standart etnik demokrasiye bırakabilir veya standart etnik demokrasi uğrak yapılmadan gelişmeci etnik demokrasiye doğru rejim evirilebilir.

Burada, Smooha'nın modele dair eleştirilere cevap verirken, doğru ile yanlışın birbirine karıştırıldığını söylemiş olması ilginçtir. Çünkü Smooha'nın kendisi, kuramsallaştırmasında, doğru ile yanlışın birbirinin içine geçirmiştir. Kuşkusuz ki, bunun tek sorumlusu Smooha değildir. Şöyle ki, içinde bulunduğu varsayılan küreselleşme veya dördüncü demokrasi dalgası denilen süreç, önceki diğer demokrasi dalgalarından farklı olarak, demokratik ve otoriter rejimler arasındaki sınırı bulanık kılmaktadır. Otoriter demokrasiler veya demokratik otoriter rejimler türünden garip ve tartışmalı tanımlamaların yaygınlaşmış olması, bu durumun açık kanıtıdır. Hatta kusurlu demokrasilerin tam demokrasi sayıldığı örneklerle rastlamak da mümkündür. İlginç bir örnek olması bakımından Baltık ülkelerinden etnik devlet olarak Estonya akla getirilebilir. Estonya, 2004 yılında, dünyada demokrasinin bayraktarlığını yapan AB üyesi olmuştur. Ancak Estonya'da yurttaşlık haklarına sahip olmayanların oranı, toplam nüfusun %30'unun üzerindedir. Etnik Eston olmayanlar, ayrımcılığa tahammül edemediklerinden Estonya'yı terk etmeyi seçmektedirler (Järve, 2005).

Bu bağlamda, Smooha'nın etnik demokrasi modelini esas alan uygulama çalışmalarının mevcudiyeti, modelin kusurlu veya arızalı veya eksikli veya lekeli de olsa ya da tam demokrasi modelleri ile fazla bir benzerliği olmasa da, demokrasi sayılması gerektiğine dair görüşleri desteklediğini söylemek doğru olur. Nitekim Gavison'ın (1999) modelin varsayımları üzerinde yeniden düşünmek suretiyle

modelin geliştirilebileceği yönündeki görüşünü bu çerçevede ele almak isabetlidir. Gavison, etnik demokrasi modelinde, laiklik meselesini dışarıda bırakmanın sorunlu olduğunu düşünmektedir. Gavison'a göre, etnik-ulusun kendini dinsel kimlikle iç içe geçmiş bir etnik kimlikle tanımlıyor olması halinde, etnik-ulusu kimin oluşturduğu üzerinde mutabakat sağlanması gerektiğini belirtmekte ve model üzerindeki dikkati azınlıkların haklarının darlığından alıp, çoğunluğun bölünmüş bir yapı arz etmesi durumuna çekmekte, etnik devletin yapılanmasında laiklik konusunun açıklığa kavuşturulmasını salık vermekte, bir diğer deyişle, modelin geliştirilmesine yönelik katkı sunmayı amaçlamaktadır. Gavison, modele dair eleştirisini İsrail örneği üzerinden somutlaştırmakta, bütünleşmiş bir Yahudi çoğunluğun İsrail'de bulunmadığına işaret etmekte, İsrail'in laik devlet olmaksızın, modelin tipik örneğini sunduğu iddiası üzerinde düşünmek gerektiğini vurgulamaktadır (Gavison, 1999).

Bu kaygı aslında Smooha'da da bulunmaktadır. Ancak Smooha etnik demokraside laiklik meselesini uygulama çalışmalarında ele almaktadır. Modelde laikliğe dair varsayımda bulunmamaktadır. Nitekim Gavison, modelin varsayımları içinde laiklik yaklaşımının bulunmayışını, modelin eksikliği olarak görmektedir. Smooha, modeli esas alan uygulama araştırmalarında, hakim etnik grup içinde, laiklik algılaması bakımından gruplaşmaların görülebileceğini belirtmekte (Smooha, 2008: 7), İsrail'in laik devlet olmamasını eleştirmekte (Smooha, 2009:59) ve buna çözüm olarak Yahudilik şemsiyesi altında birleşmeyi önermektedir (Smooha, 2013: 208-209). Laik Siyonizmin tasarlanabileceğini, Musevilikten ziyade Yahudilik vurgusunun birleştirici olacağını düşünmektedir.

Smooha, İsrail Devleti'nde yaşamakta olan azınlık Arapların dış vatani Filistin ile olan yakın ilişkilerinin İsrail Devleti tarafından tehdit olarak algılanmasının İsraili Araplar tarafından anlaşılması gerektiğini, ancak İsraili Yahudilerin de Filistinli teröristler ile İsraili Araplar arasında özdeşlik kurmalarının yanlış olduğunu savunmaktadır (Smooha, 2010: 67). Smooha'nın bu yaklaşımı, İsrail'in iki-uluslu devlet olarak yapılandırılması olasılığı üzerinde düşünen Yonah'nın (2005) İsraili Yahudiler tarafından bunun istenilmeyeceğinden hareketle, İsrail için çok kültürlü demokrasi önerisinde bulunması ile mukayese edildiğinde, Smooha'yı gerçekçi bulmak mümkündür. Bu noktada, Smooha'nın İsraili Araplardaki yabancılaşma düzeyinin yüksekliğine dair araştırması göz önünde bulundurulabilir (Smooha, 2004: 23). Smooha, 1948'de İsrail kurulduğunda, Arapların İsrail'e açtığı savaşın, Yahudi tarihinde *Bağımsızlık Savaşı* olarak görüldüğüne işaret etmekte (Smooha, 1997a: 274) ve Filistinlilerin işgal dediğini, İsrail'in kendi kaderini belirleme yetkisini elinde tutmak olarak okuduğunu belirtmektedir. Smooha, 21. yüzyıla uyarlanmış bir Siyonizm yaklaşımına ihtiyaç duyulduğunu, bunun İsrail Devleti'nin varlığının tescili olacağını savunmaktadır. Burada bir noktanın altını çizmek gerekir ki, Smooha'nın modelini, sol liberal Siyonizm içinde saymak gerekir. Nitekim Smooha, dinci Siyonizmi, milliyetçi Siyonizmi, klasik-liberal Siyonizmi karşısına almaktadır. Öyle ki, Ehrlich de, Smooha'yı sol liberal Siyonist saymaktadır (Ehrlich, 2004: 167).

Don-Yehiya ve Susser gibi İsrail'in istisnai özelliğe sahip Batı demokrasisi olduğu iddiasında olanlara Smooha'nın itiraz ettiği (Smooha, 2002b: 494-495) göz önünde bulundurulduğunda, Smooha'yı modeli, demokrasiymiş gibi göstermekle eleştirmek pek isabetli gözükmemektedir. Kuşkusuz ki, İsraili toplum bilimcilerin yaşamakta olduğu, özgüçlülük ile evrensellik, ortaklaşacılık ile bireycilik, özcü kültür ile yurttaş kültürü gibi ikilemlerden Smooha azade değildir (Peled, 1992: 432). İsrail'in demokratikleşme sürecinin devamı bakımından bu ikilemlerin ciddi bir ayak bağı olduğu çıkarımı da yapılabilir. Smooha, Batı tipi bir demokrasinin İsrail'de olmasını istemiyor değildir ama ülkenin koşullarını gerçekçi okumak gerektiğini düşünmektedir. Bu noktada, Peled ve Shafir'in İsrail'deki yurttaşlığın bileşenlerine ilişkin tespiti akla getirebilir. Peled ve Shafir'e göre (1998: 412) İsrail'deki yurttaşlık; liberal, cumhuriyetçi ve etnik milliyetçi unsurların birleştiği, üç katmanlı ve hiyerarşik bir yapı arz etmektedir. Şöyle ki, İsrail yurttaşlığının liberal boyutu evrensel insan haklarının tanınmasını; cumhuriyetçi boyutu Siyonizmin rehberliğinde ortak iyinin yüceltilmesini ve etnik milliyetçi boyutu ise Yahudi kökenli olana ayrıcalık tanınmasını emretmektedir. Bu üç boyutlu yurttaşlık, toplumda Yahudilerin birinci sınıf yurttaş, İsraili azınlıkların ikinci sınıf yurttaş, Filistinlilerin ise üçüncü sınıf yurttaş olmasını normalleştirmektedir.

Şu halde, modele yönelik eleştirilerden veya değerlendirmelerden hareketle, modelin demokrasi olup olmadığına dair karar vermek henüz olanaklı gözükmemektedir. Bu noktada, Linz ve Stepan'ın (1996) tipolojisinin rehber olarak seçilmesi isabetli olacaktır.

Hatırlatmak gerekirse, Linz ve Stepan (1996: 428-429), devlet inşa ve ulus inşa olmak üzere iki boyutu, tipolojilerinin merkezine yerleştirmektedir. Devlet inşa stratejisinde, azınlıkların yurttaşlık haklarına dair devlet politikası kapsayıcı veya dışlayıcı olabilirken; ulus inşa stratejisinde, ideoloji, halkın ve ulusun aynı olduğunu ya da azınlıklar halk içinde sayılmakla birlikte, halkın ve ulusun birbirinden farklı olduğunu esas alabilmektedir. Linz ve Stepan, bu varsayımdan hareketle, devlet-ulus-demokrasi ilişkisine dair dört tipin olabileceğini savunmaktadır. *Birinci tipte*, yabancıların sınır dışı edilmesi bir seçenektir. Toplumda isimsiz yaşayanlar, yabancıdırlar. *İkinci tipte*, isimsiz yaşayanlara medeni haklar tanınır, siyasi haklar tanınmaz. İsimli yaşayanlar yurttaşlık hakkından mahrum bırakılırlar. *Üçüncü tipte*, hakim kültür içinde asimile olmayı kabul etmek şartıyla, azınlıkların siyasete katılmalarına izin verilir. Bu tipte, azınlık hakları resmi olarak tanınmaz. *Dördüncü tipte*, liberal demokrasi ile kimlik çeşitliliği birleşiktir. Bir devletin siyasi sınırları içinde yaşayan her bireyin siyasi hakları ve ayrıca azınlıkların kolektif hakları tanınır. Linz ve Stepan (1996: 430), bu tipoloji içinde, etnik demokrasiyi ikinci tip içinde saymakta ve etnik demokrasi rejimini dışlayıcı özelliğe sahip bir rejim olarak kabul etmektedir. Linz ve Stepan, bir tipten diğer tipe hareketin olabileceğine de dikkat çekmektedir. İsrail'i ikinci tipte görmektedir. Nitekim Linz ve Stepan, İsrail'in etnik demokrasi olduğu görüşündedir.

Bu noktada, Smooha'nın (2005a: 8), Linz ve Stepan'ın (1996) tipolojisindeki dördüncü tipin ortaklıkçı demokrasiye denk düştüğü görüşünde

olduğunu ve İsrail'i ikinci tipte değil üçüncü tipte saydığını belirtmek gerekir. Smooha'nın akıl yürütmesine göre, etnik demokrasi modelini de üçüncü tipte kabul etmek zorunlu olacaktır. Her ne kadar farklı teorisyenler tarafından yapılan sınıflandırmaların birbiri ile tam örtüşmesi beklenir değilse de, Smooha'nın modelini Linz ve Stepan'ın tipolojisinde üçüncü tipte sayması makul gözükmemektedir. Öte yandan, İsrail'in etnik demokrasi modelinin tipik bir örneği olduğundan kuşkulanan zordur. Şöyle ki, İsrail'de toprakların %93'ünün devlet elinde olduğu, toprakların sadece %7'sinde özel mülkiyetin tanındığı, farklı Siyonizm yaklaşımları arasındaki rekabet nedeniyle anayasal bir düzenin kurulamamış olduğu, evlenmenin veya boşanmanın dinsel kurallara tabi olduğu, laik devlet örgütlenmesinin olmadığı dikkate alındığında (Smooha, 2013: 208), 2003'de yapılan yasal bir düzenlemeyle İsraili Arapların Batı Şeria ve Gazze'den veya İsrail'in düşman saydığı ülkelerden biri ile evlenmelerinin yasaklandığı ve Arap ailelerin birliğinin kanunla sınırlandırıldığı anımsandığında, İsrail'de liberal demokrasinin olduğunu söylemek büyük çaba gerektirir.

Fakat, Dürziler, Bedeviler, farklı etnik kökenden gelen Hıristiyanlar, Araplar dışındaki Müslümanların İsrail'deki siyasal rejimden Müslüman Araplar kadar şikayet etmedikleri (Smooha & Ghanem, 1999: 147-148) ve Filistinlilerin İsrail'de demokrasi olmadığı yönündeki vurguları birlikte değerlendirildiğinde, İsrail'de liberal demokrasi olmadığı yönündeki iddiayı besleyen başlıca amilin İsrail-Filistin uyumsuzluğu olduğunu görmemek imkansızdır. Bununla beraber, İsrail'de yaşayan Müslüman ve Hıristiyan Arap azınlıktan çok kişinin anavatan saydıkları Filistin ile bağlarını korudukları, İsrail'in ise bu bağı, devletin güvenliğinin zaafa uğratılması olarak algıladığı düşünüldüğünde (Smooha, 1993: 330) İsrail için liberal demokratik bir devlet demek imkansızdır. Smooha da, İsrail'in düşmanlarla çevrili bir bölgede yaşadığı için demokratikleşme sürecinin kesintili ve sancılı olduğu görüşündedir (Smooha, 2005b: 257) ve bu nedenle İsrail'de liberal demokrasinin olduğunu iddia etmeyi yanlış bulmaktadır.

Bu bağlamda, modele yönelik eleştiriler, Smooha'nın eleştirilere verdiği cevaplar değerlendirildiğinde, modelin demokratik bir rejim önerisi olduğunu kesin olarak söylemek imkansız gözükmemektedir. Şu halde, modelin İsrail dışındaki bir örneği üzerinden düşünmek yol gösterici olabilir.

Bir ülkede etnik demokrasi modelinin benimsenip benimsenmeyeceği üzerine tartışma yapılacak olsa, kuşkusuz ki, hakim çekirdek grup dışında kalabilecek olan azınlıklar, etnik demokrasiyi otoriter rejim sayacaklardır. Nitekim Smooha'nın, modelinin tipik örneğinin İsrail olduğunu belirtmesi nedeniyle (Smooha, 1997b), modele en sert eleştiriler, azınlık grubu entelektüellerinden gelmektedir. Öte yandan, tartışma eski komünist ülkelere taşındığında, örneğin Estonya üzerinde yoğunlaştığında, Estonya'daki azınlıkların İsrail'deki azınlıkların tepkilerine benzer tepkiler verdiklerini söylemek yanlış olmaz. Ayrıca azınlıkların iddiaları haksız değildir. Örneğin Järve (2000: 7-9) Estonya'nın AB üyesi olmadan önce, anayasasını incelemiş, *Eston* sözünün geçtiği bazı cümleleri *etnik Eston* ve bazı cümleleri *yurttaş Eston* olarak okumanın olası olduğuna dikkat

çekmiştir. AB üyeliği sonrasında ise, Estonya anayasasındaki etnik Eston olmaya dair göndermeler korunmuştur. Estonya'da toplumun %30'undan fazlasının yurttaşlık hakkını kazanmadığı da akla geldiğinde, Estonya'nın etnik demokrasi modelinin tipik bir örneği olduğu iddia edilebilir. Linz ve Stepan'ın tipolojisi üzerinden ise, Estonya'nın İsrail gibi ikinci tipte yer aldığı söylemek olasıdır. Dolayısıyla, bir rejimin tam demokrasi olup olmadığını tespit etmek pek kolay gözükmemektedir. Ayrıca uluslararası ve bölgesel güç ilişkilerindeki dengede devletin konumu da, rejimin otoriter veya demokratik sayılmasında etkilidir. Şu halde, İsrail dışında modelin bir başka örneğine bakmak da, modelin demokratik bir rejim önerisi olup olmadığına karar vermeye yardımcı olamamıştır. Tekrar İsrail örneğine dönülürse, İsrail'in etnik demokrasi modelinin tipik bir örneği olduğu kabulüne dayanarak, demokrasi derecelendirmesi yapan indekslere bakmak ve bu sayede, modelin otoriter rejim önerisi olup olmadığına dair son kararı vermek isabetli olacaktır.

Bu noktada, The Economist Intelligence Unite (EUI) demokrasi indeksine bakılabilir. Evrensel olarak kabul edilen EUI'nın 2012 yılı indeksine göre, İsrail; Fransa, İtalya gibi AB ülkeleri ile aynı kategoride, arızalı demokrasi sayılmaktadır (EUI, 2012: 4). İsrail, dünya demokrasileri içinde 37. sırada, Fransa 28. sırada ve İtalya 32. sırada konumlanmaktadır. Öyle ki, bu indekse göre, AB üyesi Kıbrıs (Güney Kıbrıs Rum Yönetimi) 41.sırada bulunmakta ve İsrail'in gerisinde yer almakta; AB üyesi Macaristan 49. sırada, AB üyesi Polonya 44. sırada, AB üyesi Hırvatistan 50. sırada bulunup, demokrasi kalitesi bakımından İsrail'in arkasında kalmaktadır. Aynı indekse göre, Türkiye melez rejimler kategorisinde yer almaktadır. Türkiye, demokrasi kalitesi bakımından 88. sırada bulunmaktadır. İlginç olan, Bangladeş'in dünya demokrasi kalitesi sıralamasında 84. sırada yer almasıdır. Yani Bangladeş'te demokrasi, Türkiye'ye göre daha niteliklidir. Arap Baharı denilen sürecin ilk ateşinin yandığı Tunus'un Türkiye'nin sadece iki basamak gerisinde, 90. sırada bulunduğunu hatırlatmak gerekir (EUI, 2012: 3-7). EUI indeksinde, melez rejimlerin altında otoriter rejimler kategorisi bulunduğu, otoriter rejimlerin sıralamasının 119 rakamı ile başladığı göz önünde bulundurulduğunda, İsrail'deki siyasal rejim etnik demokrasi ise, modelin, Smooha'nın tipolojisi ile söylenirse, yurttaşlık demokrasisi olduğu; hatta Smooha'nın İsrail demokrasisini düşük kalitede göstererek İsrail'e haksızlık ettiği öne sürülebilir.

Yine evrensel olarak kabul gören bir başka indekse, Freedom House'un derecelendirmesine bakılırsa, Freedom House'un (FH) 2013 özgürlük raporunda, İsrail'in özgür sayıldığı görülmektedir (FH, 2013:c16). Öyleyse, etnik demokrasi tam demokrasi olduğu veya İsrail'in etnik demokrasi olmadığı iddia edilebilir. İsrail etnik demokrasi modelinin tipik örneği ise, bu modeli demokrasi dışı saymaya imkan olmadığı gibi, Freedom House'un derecelendirmesine göre, model arızalı da değildir. Aynı raporda, Türkiye'nin kısmen özgür (FH, 2013:c18) ve Estonya'nın (FH, 2013: 18) özgür sayıldığını hatırlatmak gerekir. Fakat bir yanlış anlaşılmaya mahal vermemek için belirtmek gerekir ki, hem siyasi haklarda (PR) hem medeni haklarda (CR) Estonya 1. derecede özgür sayılırken, İsrail siyasi haklar bakımından

1. derece özgür ancak medeni haklar bakımından 2. derece özgür sayılmaktadır. Öte yandan, Batı dışı bir ülke olan Japonya'nın İsrail ile aynı derecelere sahip olduğunun ve AB üyesi olan İtalya'nın politik haklarda özgürlük bakımından İsrail'in gerisinde konumlandığının altını çizmek gerekir (FH, 2013: 16). Dolayısıyla İsrail etnik demokrasi modelinin tipik bir örneği kabul edilirse, etnik demokrasi modelinin özgür demokrasi olduğunu söylemek doğru olur.

Son tahlilde, Smooha'nın modeline yönelik eleştiriler ile dünya demokrasi derecelendirme raporları birlikte ele alındığında, etnik demokrasi modelinin, demokrasi olduğunu söylemek doğru olur. Her ne kadar bu çalışmanın amacı, etnik demokrasi modelinin demokrasi kalitesi bakımından yerinin tespiti değilse de, etnik demokrasi modelinin arızalı veya kusurlu veya eksikli veya lekeli bir demokrasi olduğunu söylemenin gerekli olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla, modelin otoriter bir rejim önerisi olmadığı kararını vermek mümkündür.

V. SONUÇ

Smooha, etnik demokrasi modelinin Dahl'ın (1971) tanımını esas alarak, biçimsel asgari demokrasi olduğunu savunmaktadır. Ancak azınlıkta bulunanların çoğunluk olmamasının modelin varsayımları arasında bulunduğu aklı geldiğinde, etnik demokrasi modelinin seçimsel demokrasi dahi sayılamayacağını öne sürmek mümkündür. Bu durumda, etnik demokrasiyi, seçimsel demokrasi ile otoriter rejimlerin kesişme noktasında konumlandırmak gerekecek ve modelin otoriter rejim modellerine yaklaşan bir konumda olduğu çıkarımını yapmak mümkün olabilecektir. Öte yandan, The Economist Intelligence Unite (EIU) ve Freedom House (FH) demokrasi derecelendirmeleri dikkate alındığında ise, Smooha tarafından modelin ideal tipi sayılan İsrail'in, birinci indekste Fransa ve İtalya ile yakın bir derecede konumlanmak suretiyle arızalı demokrasi, ikinci indekste ise özgür ülke kabul edildiği görülmektedir. Şu halde, eğer İsrail etnik demokrasi modelinin tipik bir örneği kabul edilirse, model EUI ölçümüne göre arızalı demokrasi, FH ölçümü esas alınır ise özgür demokrasi sayılabilir. Bu bağlamda, modeli, Smooha'nın iddia ettiği gibi, demokrasi tarafında saymak, ancak modelin eksiklerinin olduğunu kabul etmek doğru gözükmemektedir. Son tahlilde, etnik demokrasi modelinin otoriter bir rejim önerisi olmadığı kararını vermek mümkündür.

KAYNAKÇA

- BENVENISTI, M. (1987), *1987 Report: Demographic, Economic, Legal, Social and Political Developments in the West Bank*, Boulder-Colorado: Westview Press.
- BIEBER, F. (2005), "Serbia in the 1990s: The Case of an Ethnic Semi-Democracy", *The Fate of Ethnic Democracy in Post Communist Europe* (ed.S. Smooha& P.Järve), Budapest: Open Society Institute, (pp.166-189).

- BISHARA, A. (2004), "Israel, Palestine and the Question of Citizenship", <http://www.sant.ox.ac.uk/events/lecturesarchive/Bishara.pdf> (erişim: 08.12.2013).
- BRUBAKER, R. (1992), *Citizenship and Nationhood in France and Germany*, Cambridge-Massachusetts: Harvard University Press.
- COLLIER, D. & LEVITSKY, S. (1997), "Democracy with Adjectives: Conceptual Innovation in Comparative Research", *World Politics*, Vol. 49, No. 3, (pp.430-451).
- CURIS, R. (2005), "A Model in the Making : The Case of Kosova", *The Fate of Ethnic Democracy in Post Communist Europe* (ed.S. Smooha& P.Järve), Budapest: Open Society Institute, (pp.190-208).
- DAHL, R.A. (1971), *Polyarchy: Participation and Opposition*, Connecticut: Yale University Press.
- DANEL, A. (2009), "A Methodological Critique of Ethnic Democracy", *Journal of Israeli History*, Vol. 28, No: 1, (pp.37-54).
- DI PALMA, G. (1990), *To Craft Democracies: An Essay on Democratic Transitions*, Berkeley-California: University of California Press.
- DIAMOND, L.& LINZ, J.J. & LIPSET, S.M. (1989), "Preface", *Democracy in Developing Countries: Latin America* (ed. L.Diamond & J.J.Linz & S.M. Lipset), Boulder-Colorado:Lynne Rienr Publishers.
- DOWTY, A. (1999), "Is Israel Democratic? Substance and Semantics in the 'Ethnic Democracy' Debate", *Israel Studies*, Vol. 4, No. 2, (pp.1-15).
- EHRlich, A. (2004), "Israel, Religion and Peace", *Islam, Judaism and the Political Role of Religions in the Middle East*, (ed. J. Bunzl), Gainesville-Florida: University Press of Florida, (pp.166-190).
- FREEDOM HOUSE (2013), "Freedom In the World-Democratic Breakthroughs in the Balance: Selected Data From Freedom House's Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties", (ed. A. Puddington), <http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/FIW%202013%20Booklet.pdf>(erişim: 08.12. 2013).
- FUKUYAMA, F. (1992), *The End of History and the Last Man*, New York:Free Press.
- GHANEM, G., ROUHANA, N. N & YIFTACHEL, O. (1998), "Questioning 'Ethnic Democracy': A Response to Sammy Smooha", *Israel Studies*, Vol. 3, No. 2, (pp.253-267).
- GAVISON, R. (1999), "Jewish and Democratic? A Rejoinder to the Ethnic Democracy Debate", *Israel Studies*, Vol. 4, No. 1, (pp.44-72).
- HOLLIDAY, G. (2005), "From Ethnic Privileging to Power-Sharing: Ethnic Dominance and Democracy in Macedonia", *The Fate of Ethnic Democracy in Post Communist Europe* (ed. S. Smooha & P.Järve), Budapest: Open Society Institute, (pp.138-165).
- HUNTINGTON, S.P. (1991), "The Modest Meaning of Democracy", *Democracy in the Americas: Stopping the Pendulum* (ed.R. A. Pastor), New York: Holmes and Meier Publishers.
- HUNTINGTON, S.P. (1993), *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, Norman: University of Oklahoma Press.
- JÄRVE, P. (2000), "Ethnic Democracy and Estonia: Application of Smooha's Model", European Center for Minority Issues (ECMI), http://www.ecmi.de/uploads/tx_lfpubdbworking_paper_7.pdf(erişim: 08.12.2013).

- JÄRVE, P. (2005), "Re-Independent Estonia", *The Fate of Ethnic Democracy in Post Communist Europe* (ed. S. Smooaha & P.Järve), Budapest: Open Society Institute, (pp.60-79).
- JOPPKE, C. (2008), "Comparative Citizenship: A Restrictive Turn in Europe?", *Law&Ethics of Human Rights*, Vol. 2, No. 1, (online: pp.1-41).
- KARL, T.L. & SCHMITTER, P. C. (1991), "What Democracy Is....and Is Not", *Journal of Democracy*, Vol. 2, No. 3, (pp.75-88).
- KINSELLA, D. & ROUSSEAU, D. (2009), "Democracy and Conflict Resolution", *Handbook on Conflict Resolution*, (ed. J. Bercovitch & V. Kremenyuk & I. W. Zartman), California: Sage Publications, (pp.475-492).
- KYMLICKA, W. (1995), *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford: Clarendon Press.
- LIJPHART, A. (1977), *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*, Connecticut: Yale University Press.
- LINZ, J.J. (1975), "Totalitarian and Authoritarian Regimes", *Handbook of Political Science*, vol.3 (ed.F.I. Greenstein&N.J.Polsby), Reading-Massachusetts: Addison-Wesley Publishing, (pp.175-411).
- LINZ, J.J. & STEPAN, A. (1996), *Problems of Democratic Transition and Consolidation : Southern Europe, South America and Post-Communist Europe*, Baltimore-London: Johns Hopkins University Press.
- LOVEMAN, B. (1994), "Protected Democracies and Military Guardianship: Political Transitions in Latin America, 1978-1993", *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, Vol. 36, No. 2, (pp.105-189).
- LUSTICK, I. (1979), "Stability in Deeply Divided Societies: Consociationalism versus Control", *World Politics*, Vol. 31, No. 3, (pp.325-344).
- LUSTICK, I. (1980), *Arabs in the Jewish State: Israel's Control of a National Minority*, Austin-Texas: University of Texas Press.
- MCFAUL, M. (2002), "The Fourth Wave of Democracy and Dictatorship: Noncooperative Transitions in the Postcommunist World", *World Politics*, Vol. 54, Issue 2, (pp.212-244).
- MCFAUL, M. (2004), "Democracy Promotion as a World Value", *The Washington Quarterly*, Vol. 28, Issue 1, (pp. 147-163).
- NEUBERGER, B. (2004), "The Arab Minority in Israeli Politics: Between 'Ethnic Democracy' and 'Democratic Integration'", *Democracy and Ethnic Conflict: Advancing Peace in Deeply Divided Societies*, (ed. A.Guelke), Basingstoke: Pallgrave Macmillan, (pp.52-79).
- O'DONNELL, G. & SCHMITTER, P. C. (1986), *Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions About Uncertain Democracies*, Baltimore-London: Johns Hopkins University Press.
- PELED, Y. (1992), "Ethnic Democracy and the Legal Construction of Citizenship: Arab Citizens of Jewish State", *American Political Science Review*, Vol. 86, No. 2, (pp.432-443).
- PELED, Y. & SHAFIR, G. (1998), "Citizenship and Stratification in an Ethnic Democracy", *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 21, No. 3, (pp.408-427).

- PERRY, V. (2005), "Ethnic Democracy in Bosnia and Herzegovina: Containing the Spectre?", *The Fate of Ethnic Democracy in Post Communist Europe* (ed.S. Smoooha & P. Järve), Budapest: Open Society Institute, (pp.209-239).
- PRZEWORSKI, A. (1991), *Democracy and The Market: Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America*, New York: Cambridge University Press.
- PUHLE, H.J. (2005), "Democratic Consolidation & Defective Democracies", Universidad Autónoma de Madrid, paper no: 47, www.uam.es/centros/derecho/cpolitica/papers.htm (erişim: 08.12.2013).
- SABANADZE, N. (2005), "Georgia's Ethnic Democracy:Source of Instability", *The Fate of Ethnic Democracy in Post Communist Europe* (ed. S. Smoooha & P. Järve), Budapest: Open Society Institute, (pp.115-137).
- SARTORI, G. (1987), *The Theory of Democracy Revisited*, New Jersey: Chatham House.
- SCHÖPFLIN, G. (2000), *Nations, Identity, Power: The New Politics of Europe*, London: C. Hurst & Co. Publisher.
- SMOOHA, S. (1990), "Minority Status in an Ethnic Democracy: The Status of Arab Minority in Israel", *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 13, No. 3, (pp.389-413).
- SMOOHA, S. (1992), "Conclusions", Arabs and Jews in Israel:Change and Continuity in Mutual Tolerance, <http://soc.haifa.ac.il/~s.smoooha/download/arab&jewinIsraelvol2conclu.pdf> (erişim: 08.12.2013).
- SMOOHA, S. & HANF, T. (1992), "The Diverse Modes of Conflict Regulation in Deeply Divided Societies", *International Journal of Comparative Sociology*, Vol. 33, Issue 1, (pp. 26-47).
- SMOOHA, S. (1993), "Class, Ethnic and National Cleavages and Democracy in Israel", *Israeli Democracy under Stress*, (ed. E. Sprinzak & L. Diamond), Boulder-London: Lynne Rienner Publishers, (pp. 309-342).
- SMOOHA, S. (1997a), "The Viability of Ethnic Democracy as a Mode of Conflict Management: Comparing Israel and Northern Ireland", *Comparing Jewish Societies* (ed. T. Endelman & A. Arbor), Michigan: University of Michigan Press, (pp.267-312).
- SMOOHA, S. (1997b), "Ethnic Democracy: Israel as an Archetype", *Israel Studies*, Vol. 2, No. 2, (pp.198-241).
- SMOOHA, S. (1999), "Abstract", Autonomy for Arabs in Israel, Beit Berl: The Institute for Israeli Arab Studies, <http://soc.haifa.ac.il/~s.smoooha/download/atonomfortheArabseng.pdf> (erişim: 08.12.2013).
- SMOOHA, S. & GHANEM, A. (1999), "Political Islam Among the Arabs in Israel", *Dealing With Difference: Religion, Ethnicity and Politics: Comparing Cases and Concepts* (ed.Theodor Hanf), Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, (pp.143-173).
- SMOOHA, S. (2001), "The Model of Ethnic Democracy", European Center for Minority Issues (ECMI), http://www.ecmi.de/uploads/tx_lfpubdb/working_paper_13.pdf (erişim: 08.12.2013).
- SMOOHA, S. (2002a), "Types of Democracy and Modes of Conflict Management in Ethnically Divided Societies", *Nations and Nationalism*, Vol. 8, No. 4, (pp.423-431).

- SMOOHA, S. (2002b), "The Model of Ethnic Democracy: Israel as a Jewish and Democratic State", *Nations and Nationalism*, Vol. 8, No. 4, (pp. 475-503).
- SMOOHA, S. (2004), Index of Arab-Jewish Relations in Israel, Haifa University, The Jewish-Arab Center, <http://soc.haifa.ac.il/~s.smooha/download/IndexArabJewishRelations2004.pdf> (erişim: 08.12.2013).
- SMOOHA, S. (2005a), "The Model of Ethnic Democracy", *The Fate of Ethnic Democracy in Post Communist Europe* (ed. S. Smooha & P. Järve), Budapest: Open Society Institute, (pp.4-59).
- SMOOHA, S. (2005b), "The Non-Emergence of a Viable Ethnic Democracy in Post-Communist Europe", *The Fate of Ethnic Democracy in Post Communist Europe* (ed. S. Smooha & P. Järve), Budapest: Open Society Institute, (pp.239-257).
- SMOOHA, S. (2005c), "Is Israel Western?", *Comparing Modernities: Pluralism Versus Homogeneity: Essays to Homage to Shmuel N. Eisenstadt* (ed. E. B. Rafael & Y. Sternberg), Boston: Brill Academic Publishers, (pp.412-442).
- SMOOHA, S. (2008), "Comparative Citizenship: A Restrictive Turn in Europe and A Restrictive Regime in Israel: Response to Joppke", *Law&Ethics of Human Rights*, Vol. 2, No. 1, (online: pp.1-12).
- SMOOHA, S. (2009), "Israeli Sociology's Position in International Sociology and the Challenges It Faces", <http://www.ios.sinica.edu.tw/cna/download/proceedings/21.Smooha.Israel.pdf> (erişim 08.12.2013).
- SMOOHA, S. (2010), "Arab-Jewish Relations in Israel", Washington: United States Institute for Peace, http://www.usip.org/sites/default/files/resources/PW67_Arab-Jewish_Relations_in_Israel.pdf (erişim: 08.12.2013).
- SMOOHA, S. (2013), "A Zionist State, A Binational State and an In Between Jewish and Democratic State", *Contemporary Challenges to the Nation State: Global and Israeli Perspectives* Vol. 1, (ed. A. Shapira & Y. Z. Stern & A. Yakobson), Brighton: Sussex Academic Press, (chapter 14: pp. 206-224).
- THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT (2012), "Democracy Index 2012: Democracy at a Standstill", https://portoncv.gov.cv/dhub/porton.por_global.open_file?p_doc_id=1034 (erişim: 08.12.2013)
- VANHANEN, T. (1990), *The Process of Democratization: A Comparative Study of 147 States, 1980-1988*, New York: Crane, Russak & Company Inc.
- VAN DEN BERGHE, P. (1981), *The Ethnic Phenomenon*, New York: Elsevier Science Publishing.
- VON BEYME, K. (1996), *Transition to Democracy in Eastern Europe*, New York: St. Martin's Press.
- YAKOBSON, A. & RUBINSTEIN, A. (2008), *Israel and the Family of Nations: The Jewish Nation-State and Human Rights*, London: Routledge. (published in Hebrew in 2003, Tel Aviv: Schocken)
- YIFTACHEL, O. (1992), "The Concept of Ethnic Democracy and Its Applicability Case of Israel", *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 15, No. 1, (pp.125-136).
- YIFTACHEL, O. (1999), "Ethnocracy: The Politics of Judaizing Israel/Palestine", *Constellations*, Vol. 6, Issue 3, (pp.364-390).

- YIFTACHEL, O. (2006), *Ethnocracy, Land and Identity Politics in Israel/Palestine*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- YONAH, Y. (2000), "Israel's Political Stability: A Matter of Principle", *Israel Studies*, Vol.5, No.2, (pp.128-153).
- YONAH, Y. (2005), "Israel As A Multicultural Democracy: Challenges and Obstacles", *Israeli Democracy at the Crossroads*, (ed.R.Cohen-Almagor), New York: Routledge, (pp.95-116).
- ZAKARIA, F. (1997), "The Rise of Illiberal Democracy", *Foreign Affairs*, Vol.76, No.6, (pp.22-43).